N°. 35. Donderdag 12 November 1903 3de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

Vrij aan huis of franco per post binnenland *bij vooruitbetaling*. f 2.00
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 3.00
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.05
Men abonneert zich voor minstens zes maanden ingaande op den dag der eerste toezending f 1.—

Prijs der advertentiën.

Per regel	f 0.10
Bij plaatsing van 300 regels .	- 0.09
» » » 1000 » .	- 0.08
» » » 3000 » .	- 0.07

Mededeelingen of **Ingezonden Stukken** moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan den *Voorzitter*, G. E. V. L. VAN ZUYLEN, **7a Heerengracht** of aan den *Wnd Secretaris*, H. L. VORSTENBOS **42 Witte de Withstraat,** beiden Den Haag.

Voor de **Administratie,** ook wat betreft **Abonnement** en **Verandering van woonplaats,** wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, **109 Laan Copes v. Cattenb.,** voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG" ***Haagpoort 4,*** beiden Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee Bladen.

Het hoofddoel der Vereeniging is:

Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indiën onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zoodoende en ook door het verleenen van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.

Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.— 's jaars, (voor het buitenland minstens f 2.50).

Zij die f 5 of meer contribueeren of een gift in ééns schenken van f 100, zijn donateur(trice).

Aan alle donateurs en leden wordt kosteloos en franco het Weekblad toegezonden.

De ondergeteekende ....
wonende te .... *wenscht*
donateur-trice / lid *te worden der Vereeniging* **„Oost en West"** *tegen een jaarlijksche contributie van f* ......
den 190
Handteekening:
Straat of gracht:

Inhoud van dit nummer.

Mededeelingen. — Hulp aan zieken en noodlijdenden. — De memorie van antwoord. — Het Panama-Kanaal. — Oost-Indische berichten. — Cursus in de Zendingsgeschiedenis. — West-Indische Berichten. — Arbeiderstoestanden in de tropen. — Van Vreemde Koloniën. — Boekaankondiging. — Voornaamste inhoud van Nederlandsche tijdschriften voor Oost- en West-Indië. — Mail. — Feuilleton.

Mededeelingen.

I. Van het Dagelijksch Bestuur:

Van Z. E. den Minister van Koloniën ontvingen wij ter verspreiding een veertigtal exemplaren van een overdruk uit het **Koloniaal Verslag 1903,** inhoudende: **Mededeelingen van Staatkundigen en Algemeenen aard.**

Wij hebben van dit boekje nog enkele exemplaren over, die door belangstellende leden aan den heer L. P. F. Schimpf, Secretaris van het Hoofdbestuur, Theresiastraat 8, den Haag, kunnen worden aangevraagd.

Een exemplaar ligt ter kennismaking op de leestafel in het lokaal Laan van Meerdervoort 195.

II. Van de Afdeeling Zutphen:

Voordracht met lichtbeelden, op Vrijdag 13 November 1903, des avonds om 8 uur, in de Bovenzaal der Groote Societeit. Spreker: de heer *G. E. V. L. van Zuylen*, Oud-Kolonel, Chef van het Wapen der Genie in Ned.-Indië.

Onderwerp: **Een en ander over Sumatra.**

Donateurs en Leden der Afdeeling hebben vrijen toegang met één huisgenoot; meerdere huisgenooten tegen betaling van 25 cent.

De Secretaris,
A. WALLAND.

III. Van de N. V. „Boeatan":

Naar aanleiding van onze mededeeling in 't vorig nummer, ontvingen wij een inschrijving groot f 100.— voor twee aandeelen van A. F. R. E. Bon v. H. v. d. D.

Voorloopige mededeelingen omtrent toezendingen, van verschillende huisvlijt- en kunstnijverheid-artikelen, die wij uit Indië kunnen verwachten, doen ons vertrouwen op het succes van ons streven. Bij grooteren omzet is echter een niet al te beperkt kapitaal een groot voordeel, zoodat het verkrijgen van nadere inschrijvingen voor één of meer aandeelen, zoowel door de leden, als door niet-leden van „Oost en West", door ons in het belang der bevordering van de Indische kunstnijverheid en huisvlijt, zeer zal worden op prijs gesteld.

Hulp aan zieken en noodlijdenden.

Van het *Nederlandsch Sub-comité voor zieke en behoeftige inlanders in de Residentie Semarang* ontvangen wij de ondervolgende mededeeling:

„Blijkens uit Indië ontvangen berichten, bestond ruim een maand geleden alle uitzicht, dat vóór den aanvang van den Westmoesson, d. i. omstreeks 15 November a. s., de stichting tot het opnemen van behoeftige Inlanders, aangelegd op een daartoe door het Indisch Gouvernement afgestaan terrein in de nabijheid van de hoofdplaats Semarang, zou gereed zijn.

De tijd begint derhalve aan te breken, dat het *Semarangsch Comité* behoefte zal hebben aan *jaarlijksche* bijdragen, ter bestrijding van de *gewone uitgaven.*

Onze Penningmeester zal daarom de vrijheid nemen, bij allen, die zoodanige bijdragen toezegden, in den loop van November a. s. daarover te beschikken.

Hun, die zich nog niet tot het verleenen van een [illegible] staat, van hun belangstelling te doen blijken.

Hoe noodig het is, dat de jaarlijksche inkomsten toenemen, blijkt hieruit, dat, tegenover een met de grootste zuinigheid samengestelde raming van gewone uitgaven, ten bedrage van f 14000,— 's jaars, nog maar op een inkomen van f 4000,— valt te rekenen.

Wel is waar zal het Comité van de reeds bijeengebrachte gelden, na aftrek van de oprichtingskosten, nog ruim f 50000, overhouden, doch hiervan wilde het liefst zoo min mogelijk voor *gewone* uitgaven afnemen, omdat dit kapitaal vooral dienen moet als reserve voor *buitengewone* uitgaven.

Mogen dus velen, door het verleenen van jaarlijksche bijdragen, het *Semarangsch Comité* steunen, om het met vereênde krachten tot stand gebrachte verzorgingsgesticht, nu ook een duurzaam voortbestaan te verzekeren."

De heer J. A. van der Loeff, oud-chef van de firma G. C. T. van Dorp en Co. te Semarang, thans: den Haag, Jan van Nassaustraat 117, is Penningmeester van het sub-comité.

De Memorie van Antwoord.

De Memorie van Antwoord van den Minister van Koloniën op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer, betreffende zijne ontwerp-begrooting voor Ned.-Indië in 1904 is verschenen.

Niet op alle in het V. V. gedane vragen heeft de Minister acht geslagen, terwijl de antwoorden over het algemeen o.i. de vragers niet veel verder brengen.

Zoo zegt b. v. de Minister, waar het geldt de vraag, hoe hij over de toekomst der Indische financiën denkt, dat hij in Indië's toekomst groot vertrouwen heeft, «*mits men er zich op toelegt de groote deelen van den archipel, die nog niet veel aan de schatkist opbrengen, meer tot ontwikkeling te brengen en daarnevens de draagkracht van de Inlandsche bevolking op Java en Madoera te vermeerderen.*»

Of deze beide belangrijke vraagstukken *in tijds* zullen worden opgelost, langs den weg, dien de Minister wil inslaan, vermeldt echter de M. v. A. niet, tenzij men dit zou willen afleiden uit hetgeen hieronder verder volgt:

Na te hebben meegedeeld, dat maatregelen, naar aanleiding van het rapport der pauperisme-commissie te nemen, nog in overweging zijn, wijdt de Minister zeer uitvoerige beschouwingen aan de verschillende bedenkingen, gericht, zoowel ten aanzien van het stelsel zelf, als van de toepassing daarvan tegen de bij de begrooting gedane voorstellen, betreffende hulp van Nederland, ten einde Indië in staat te stellen verbetering te brengen in den oeconomischen toestand der bevolking. Hieruit zij aangestipt, dat bij den Minister overwegend bezwaar bestaat tegen het denkbeeld om gelden voor Indië beschikbaar te stellen — onder welken vorm dan ook — zonder aangewezen bestemming; dat hij de vrees voor verwarring tusschen de Nederlandsche en Indische financiën niet deelt; dat de Reg. het stelsel van renteloos voorschot, te besteden volgens een vooraf vastgesteld plan, het meest aanbevelenswaardig blijft achten.

Uit het door de Indische Regeering samengesteld plan voor de besteding van gelden, die uit renteloos voorschot aan Indië zouden zijn te verstrekken, blijkt, dat men in de jaren 1904 tot en [illegible] niet rendeerende irrigatiewerken f 3.185.000; emigratie f 4.519.000; steun aan nijverheid voor de inlandsche bevolking van belang f 3.000.000; bespoediging van de inrichting van een goed credietwezen f 461.000; aanleg van spoor- en tramwegen in de buitenbez. f 17.000.000; defensiewerken f 2.230.000; totaal generaal f 30.391.000.

Wij achten hetgeen als het Indische plan wordt aangegeven, ten eenenmale onvoldoende. Wat toch beteekenen 3 millioen gulden, meer, aan irrigatiewerken over een tijdvak van 6 jaren, waar betere en ruimere bevloeiing der velden het hoofdmiddel moet zijn om den economischen toestand op Java te verbeteren!

Zelfs de bedragen voor emigratie en daarmee verband houdenden aanleg van spoor- en tramwegen op de buitenbezittingen zijn klein, als men de tijdruimte in aanmerking neemt, waarover ze loopen.

En waar zal de Minister de voor het werk geschikte ingenieurs van daan halen, die hij voor irrigatie en spoorwegarbeid, voor opmeten en ontwerpen, zoo onvermijdelijk noodig heeft?

Misschien zullen de besprekingen in de Kamer omtrent al het, nog in menig opzicht, duistere van de plannen, voor de toekomst licht brengen. Met den Minister zijn wij het echter geheel eens, «dat de vele «leden, die van oordeel waren, dat het den voorkeur «verdient om met het verleenen van «hulp te wachten, tot een *definitief* plan van «hulpverschaffing door de Regeering zal zijn «vastgesteld», den slechten raad geven, om met het dempen van den put te wachten, tot het kalf verdronken is.

Wij hebben in ons vorig nummer den practischen weg aangewezen, dien men, naar onze meening, nemen moet. Wij bedoelden natuurlijk daarmee de beginselen aan te wijzen, waarop de te verleenen hulp zal moeten berusten:

Geldelijken steun van Nederland, als vergoeding voor het vroeger genotene.

Dadelijke hulp en in zoodanigen vorm, dat, *op krachtiger wijze* het *noodige* en *nuttige* kan worden uitgevoerd, zoodra het na *degelijk onderzoek* gebleken is *noodig* en *nuttig* te zijn en men de technische middelen heeft voor de uitvoering.

Gebrek aan geld mag voor het niet-uitvoeren nimmer de reden zijn.

Het Panama-Kanaal.

Toen de republiek Columbia allerlei moeielijkheden maakte, hoofdzakelijk financieele trouwens, om overschrijving en verlenging te verleenen aan de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, voor de aan eene Fransche maatschappij toebehoorende concessie tot het graven van een scheepvaartkanaal door de landengte van Panama, dachten wij een oogenblik, dat de Europeesche diplomaten wakker waren geworden en dat het verzet van het Columbiaansch congres aan invloeden van dien kant was te wijten.

En toen wij daarop lazen, dat President Roosevelt de bedreiging had laten hooren, dat hij, als Columbia geen vergunning aan de Vereenigde Staten gaf om het kanaal te voltooien, hij het toch zou doen, zonder die vergunning, hadden wij [illegible] dat andere volken zouden inzien, hoe gevaarlijk het voor hen zou kunnen worden, als die nieuwe, zoo belangrijke handelsweg en die gemakkelijke toegang voor oorlogschepen van den Atlantischen Oceaan naar de Stille-Zuidzee, in handen kwam van een zóó protectionistischen staat als de V. S. en een in eens anders rechten, zoo ruw ingrijpend volk als de Noord-Amerikanen zich, in de laatste jaren, hebben getoond.

Het schijnt nu echter te blijken, dat wij ons hebben vergist en dat onze hoop ijdel is, want de bedreiging van Roosevelt is tot een begin van uitvoering gekomen, zonder eenig protest der groote mogendheden en naar de dagbladen vermelden, zelfs met instemming van Frankrijk, Engeland en Duitschland.

Wij hadden persoonlijk het voorrecht den ganschen loop van zaken in de geschiedenis van het grootsche Panamawerk van nabij te leeren kennen en, voor zooveel in ons vermogen was, hebben wij getracht om hetgeen nu gebeurt, te doen voorkomen. Het Clayton-Bulwertractaat toont aan, hoe Engeland reeds jaren geleden op zijne hoede was en eerst gedurende den oorlog in Transvaal is het den Amerikanen gelukt die overeenkomst door het nieuwe tractaat Hay-Pauncefote te doen vervangen: vooral ook om die reden kunnen wij niet begrijpen, hoe de groote Europeesche pers, daargelaten de ontzaglijke willekeur van den machtigen Noord-Amerikaanschen Staat, met vreugde gebeurtenissen heeft kunnen begroeten, die Europa een knip op den neus zetten.

Met een zeker leedvermaak wordt er in die bladen op gewezen, dat Columbia het onderste uit de kan wilde hebben en nu den deksel te

FEUILLETON.

Wat een controleur al zoo te doen heeft.

Wie op de hoogte is van de positie, die in Oost-Indië de controleur bij het binnenlandsch bestuur in de europeesche en inlandsche maatschappij bekleedt, kan niet anders dan zijne betrekking eene van de schoonste en gewichtigste noemen. Zij was echter niet altijd zoo. Haar ontstaan had zij te danken aan de invoering van het landelijke stelsel op Java en werden de bekleeders aangeduid met den naam van »*opzieners der landelijke inkomsten.*" Dit baantje was niet benijdenswaardig; later kwamen onder hun bemoeienis meer oeconomische zaken, die de bevolking raken, ze moesten dessa's bezoeken en verslag uitbrengen van hun bevinding, de cultures nagaan en het handelsverkeer onder de toen bestaande pachten en tollen, de billijke verdeeling der communale gronden, de naleving van de gouvernements-beschikkingen, die betrekking hebben op de gedwongen koffiecultuur en ten laatste waken voor de belangen van den kleinen man, waar die door inlandsche ambtenaren of particulieren werden bedreigd.

In een opstel in *de Locomotief* van den heer G. Stoll, waaraan deze beschouwingen zijn ontleend, staat verder te lezen hoe de werkkring van de controleurs bij de invoering in 1830 van het cultuurstelsel van zelf eene groote uitbreiding onderging, door dat zij toen bemoeienis kregen met alle van hooger hand ingevoerde cultures en als 't ware de tuinopzichters van het gouvernement waren. Zij kregen toen den naam van *controleurs bij de landelijke inkomsten en cultures.*

Later werd hun taak gaandeweg al grooter en grooter, zooals wij zullen zien, en op den huidigen dag is die taak reeds zoo zwaar, dat geen enkele controleur, hoe ijverig en nauwgezet ook, zijne betrekking naar behooren kan waarnemen.

Hun werkkring is nooit definitief »gevoorschrift", het »afschuif-systeem" is nergens zoo ontwikkeld als in het ambtelijke en met die ondervinding vond men het wellicht raadzamer voor den controleur geen definitieve instructie vast te stellen.

Bovendien zou het ook bezwaarlijk gaan de verhouding tusschen den controleur en het bestuur in haar geheelen omvang te reglementeeren, veel hangt in deze af van de persoonlijkheid van den controleur. Vooral geldt dit tegenover het inlandsche bestuur.

Zij, die eene goede opvoeding hebben genoten en niet behooren tot hen, die het onnoodig en niet de moeite waard vinden, om tegenover de inlandsche hoofden de vormen in acht te nemen, voelen dat spoedig genoeg. Op hun beurt weten de inlandsche hoofden zulks zeer te apprecieeren; in de afdeeling, waar zulk een toestand bestaat, zal de controleur in zijne moeilijke, omvangrijke, betrekking de meeste samenwerking van de inlandsche ambtenaren ondervinden, dáár zal geen lijdelijk verzet worden gepleegd, dáár zal het èn hoofden èn bevolking goed gaan.

Wij willen thans eens nagaan wat een controleur alzoo te doen heeft.

Zijn werkzaamheden kunnen in twee hoofdgroepen worden verdeeld: die buitenshuis en die, welke voor zijne schrijftafel worden verricht.

Onder de eerste bekleedt de voornaamste plaats het in alle richtingen en gedurig doorkruisen van zijne afdeeling, ten einde zich persoonlijk onafgebroken op de hoogte te stellen van de tot zijn werkkring behoorende aangelegenheden en eene volledige terreinkennis op te doen.

In verband daarmede bezoekt hij geregeld de maandelijksche koempoelans (vergaderingen of bijeenkomsten) van dessahoofden bij den wedono; daar heeft hij gelegenheid om inlichtingen te vragen, mededeelingen te doen en opmerkingen te maken en vindt hij gemakkelijk aanleiding om de hoofden aan hun verplichtingen te herinneren en de beste wijze aan te geven om ze natekomen. Verder bezoekt hij geregeld de maandelijksche vergaderingen van de districts-ambtenaren bij den regent.

Daarop kan hij de rapporten der wedono's toetsen aan zijne persoonlijke ervaringen en deze hoofden een juist begrip inprenten van bestaande verordeningen, nieuwe aanschrijvingen, keuren, enz.

De persoonlijke eigenschappen, die hij moet aankweeken, zijn zelfbeheersching en kalmte. Want, zooals de heer *van Gorkom* in zijn *Gids voor de Controleurs bij het B. B. op Java en Madoera* (later verbeterd en aangevuld door den oud-secretaris van de residentie Semarang *Verwijk*) te recht zegt, zelfbeheersching en kalmte zijn eigenschappen, die wij zeker bij uitnemendheid van den inboorling kunnen leeren en niets kan ons in de appreciatie van dezen bespottelijker maken, dan dat wij ons zelf voor een oogenblik »vergeten en ons dan uiten op eene wijze, die wij eerst te »laat kunnen betreuren."

Verder heeft de controleur te waken dat de bevolking haar tijd en kracht niet verspille aan nuttelooze heeren- en cultuurdiensten, dat de hoofden hun macht niet overschrijden ten koste van den kleinen man, dat de algemeene bepalingen worden nageleefd en de nieuwe voorschriften worden begrepen en opgevolgd.

Ziedaar de eigenlijke taak van den controleur; zijn verheven roeping is te zijn, de vader, de beschermer van het volk, tegen wien ook. Maar zich van die schoone taak naar behooren te kwijten, wordt hem onmogelijk gemaakt, eerstens door een berg schrijfwerk, die hem aan de schrijftafel bindt, tweedens doordat de regeering hem beschouwt als de reinste passepartout, want alles, wat volgens den sleur niet onder de werkzaamheden van de eene of andere categorie van ambtenaren kan worden gebracht, komt op de schouders van den controleur.

De ambtelijke schrijfwoede heeft zich ook van hem *moeten* meester maken, omdat alle zaken door zijn meerderen liefst schriftelijk worden behandeld, waar eene mondelinge afdoening niet alleen tijd bespaart, maar, gelet op den ambtelijken stijl, ook duidelijker kon zijn.

De eerste schrijfplicht van den controleur is een dagboek bij te houden, waarin hij alle aangelegenheden behandelt, die het bestuur de meest volledige en juiste inlichtingen en berichten moet verstrekken.

De dagboeken moeten een doorloopend verslag der werkzaamheden voorstellen en een overzicht van den toestand zijner afdeeling leveren, schrijft *van Gorkom.*

Behalve genoemd dagboek moet hij nog *maandelijks* in-

voelen krijgt en zeer begrijpelijk wordt het gevonden, dat, met het oog op het groote internationaal belang, de V. S. de revolutie in de provincie Panama niet alleen hebben aangewakkerd, maar zelfs hebben aangestookt en Columbia hebben belet, het verloren grondgebied te herwinnen.

Nederlandsche bladen, die zulk een oordeel uitspraken, moeten wel geheel hebben vergeten, hoe in de Vaderlandsche geschiedenis wordt geoordeeld over de rol, die Engeland en Frankrijk hebben gespeeld, tijdens de revolutie en de afscheiding van België en daardoor, in hun eigen belang, zooals zij dat begrepen, de treurige gebeurtenis hebben mogelijk gemaakt, die door een groot deel der afstammelingen van het toen opgezette volk, in lateren tijd meermalen met den naam van «de domheid van 1830» (la bêtise de 1830) is bestempeld.

Uit die vergelijking leide men nu niet af, dat wij met eenig recht zouden kunnen voorspellen, dat ook de bewoners der nieuwe Isthmus-republiek in latere tijden, wanneer de Vereenigde Staten van Noord-Amerika haar geheel de wet zullen voorschrijven, berouw zullen hebben van de thans zoo moedwillig bewerkte scheiding. De kans daarop bestaat wel, want de Latijnen, die het grondvolk zijn, zullen moeten dansen naar de pijpen van de Angel-Saksers, maar de nieuwe Staat zal materieel een zeer welvarende worden en door de vestiging van alle landaarden der wereld zal hij spoedig zijn karakter als Latijnschen staat verliezen. De eenige drawback, het eenige gevaar voor het Landengte-gemeenebest is, dat er bij een ernstigen oorlog ongetwijfeld om het bezit van het kanaal gevochten zal worden . . . . ., doch wij leven in den tijd van Vredes-conferentiën en Hoven van Arbitrage.

Oorspronkelijk was het 't plan om de provincie of het gebied, waarin het te graven kanaal gelegen is, tot neutraal gebied te verklaren, onder garantie der groote mogendheden, maar de vraag is, of de Vereenigde Staten van Noord Amerika dit ook thans nog zullen willen, nu zij contracteeren met een quasi-onafhankelijken kleinen staat, die zich onder hun bescherming stelt. Zij zullen zich wellicht liever houden aan de leer van Monroe: Amerika voor de Amerikanen. En als dat zoo is, dan zal er misschien wel protest zijn van uit Europa, maar een zoo zwak protest, dat broeder Jonathan er zich niet aan zal storen.

Doch daarenboven; wat heeft een neutraliteits-verklaring te beduiden? Niets! zelfs dan niet, wanneer de kleine staat, door eene neutrale bezitting zou worden verdedigd. Het bezit van 't kanaal is bij een wereldoorlog zooveel waard, dat de vlugsten onder de machtigen er zich zeker van zullen trachten meester te maken. Het zijn immers alleen politieke redenen, die de V. S. hebben doen besluiten om wel voor den laagsten prijs, dien men kon bedingen, maar toch à tout prix het Panama-kanaal in handen te hebben.

Eigenaardig is het, dat de eenige strijd, die tegen de plaats gehad hebbende geweldenarij gevoerd wordt, uit eigen boezem komt. Wij willen [illegible] New York Times tot een protest aanleiding geeft, maar zoowel op dit blad als op *The Herald* en *The Sun* zullen de geldelijke belangen van de Nicaragua-mannen en ook die van de groote spoorweglijnen zeker niet zonder invloed zijn.

Om te trachten, onze lezers alles goed te doen begrijpen, zullen wij van den loop der plannen, tot het maken van het, ook voor onze koloniën van groot belang zijnde kanaal, een korte schets geven.

De ontdekking van Amerika was, zooals men weet, een gevolg van het zoeken van den kortsten weg naar Indië, en al dadelijk na die ontdekking trachtte men een waterweg over de landengte op te sporen of er een te ontwerpen. Eerst deden dit de Spanjaarden, toen de Engelschen, de Franschen, de Amerikanen en de Hollanders, want onder de regeering van Koning Willem I zijn ook van dien vorst onderzoekingen uitgegaan, door admiraal Verheull geleid.

Op het reusachtige der onderneming stuitte echter steeds de uitvoering af. Plannen had men genoeg, en daarvan waren zeker die over het smalle deel bij Panama en dat langs het Nicaruaga-meer, de het best uitvoerbare, maar de financieele kracht ontbrak om ze tot stand te brengen.

Op initiatief van de Fransche «Société de Géographie» door *Ferdinand de Lesseps* daartoe aangezet, kwam nu in 1879 te Parijs een internationaal congres bij elkaar, waarin voor Nederland o. a. zitting hadden wijlen de ingenieur *J. F. W. Conrad* en de aardrijkskundige *J. Kuijper*. Op dit congres werden alle bestaande kanaalplannen bekeken en kwamen die van Panama en Nicaragua ernstig in behandeling. De Amerikanen verdedigden het laatste met veel patriotisme en talent, maar moesten zwichten voor de plannen der doorgraving bij Panama, opgemaakt door eene commissie, waarvan de oud-officier der Fransche Marine, *Lucien Bonaparte-Wijse*, de leider was, die dan ook op het congres de groote voordeelen er van deed uitkomen. Gesteund door *de Lesseps* kregen de Panamaplannen de meerderheid der stemmen.

Voor de uitvoering van het ongeëvenaard groote werk, deed een der sub-comités van het congres het rationeele voorstel, om, gelet op de internationale belangen, de doorgraving te bekostigen uit leeningen, die door alle belanghebbende volkeren in evenredigheid hunner belangen zouden worden gewaarborgd. Een internationaal comité zou met de uitvoering worden belast.

Hiertegen verzette zich echter de man, die kort te voren met de doorgraving van Suez een groot succes had behaald. Inmenging van gouvernementen werkte altijd belemmerend, was zijne stelling en men zou best 't benoodigde kapitaal vinden, zonder eenige garantie. Zijn invloed in het congres was zóó groot, dat zijne opvatting met enthousiasme werd begroet.

Bij een bezoek aan Panama, vergezeld van enkele specialiteiten, waaronder onze landgenoot, de reeds lang overleden ingenieur, *Dirks*, werd de op 't congres vastgestelde raming van kosten op grond van nadere opnamen belangrijk verminderd en het kapitaal, voor het nu veel te laag geraamde werk, werd spoedig gevonden. Onberaden en zonder eenig vast richtsnoer, ging men daarop ten spoedigste aan den arbeid en installeerde zich uitmuntend, hetgeen op zich zelven heel goed was, maar al heel spoedig de oorzaak werd, dat nieuw werkkapitaal moest worden gezocht.

Het ligt niet in ons plan, eene beschrijving te geven van alle verdrietelijkheden, technische flaters en tegenvallers, benevens financieele misrekeningen en buitengewoonheden, die er toe leidden, dat in 1889 de «Compagnie internationale du canal de Panama», na ruim 1 milliard franken te hebben besteed om nog niet eens de helft van het kanaal te voltooiën, gedwongen was te liquideeren.

Die ramp, waardoor vele duizende aandeelhouders, meest kleine-lieden, hunne met inspanning opgespaarde penningen verloren, gepaard aan het publiek-worden van de plaats gehad hebbende geldverspilligen, noodig om de emissie van de leeningen te doen gelukken, bracht de zaak zelve geheel in discrediet en de liquidateur besloot eene internationale technische commissie van ingenieurs bij elkander te roepen, om te onderzoeken, of het kanaal technisch uitvoerbaar zou zijn en wat de voltooiing zou moeten kosten.

Die commissie was gedurende ongeveer een half jaar werkzaam, zond eene delegatie van 5 harer leden naar de landengte voor een plaatselijk onderzoek en bracht in het jaar 1890 een verslag uit met het ontwerp van een sluizenkanaal, dat, gerekend op uitvoering zonder [illegible] franken en 8 jaren tijds voor de uitvoering zou vorderen.

De vraag of een sluizenkanaal de voorkeur verdiende boven een kanaal zonder sluizen (canal à niveau) en of dit laatste in het heuvelland uitvoerbaar zou zijn, had reeds het congres van 1879 bezig gehouden en, met het oog op de grootere capaciteit van het kanaal voor den doorvoer, werd toen aan een kanaal zonder sluizen de voorkeur gegeven. Zoodanig kanaal stond dan ook op den voorgrond bij de oprichting der Mpij van de Lesseps, maar men ondervond al spoedig, dat dáárvan, met de beperkte middelen, die er voor het eigenlijke werk overbleven, in het geheel geen sprake kon zijn en men ontwierp een voorloopig sluizenkanaal, dat, na de opening, naarmate der opbrengst van den doorvoer, pandsgewijze zou kunnen worden verdiept.

Dit tweeslachtig ontwerp werd door de commissie van 1889—90 dadelijk losgelaten, terwijl het kanaal zonder sluizen er slechts een enkel warm aanhanger vond, die het financiëel echter ook dan alléén mogelijk achtte, als men tot het oorspronkelijk idee van 1879 zou kunnen terugkeeren en er een werk van maken, dat met goedkoop te krijgen geld, door eene financieele coalitie der handel-ter-zee drijvende mogendheden werd uitgevoerd.

Gedurende de eerste jaren der liquidatie en ook nog later, toen het gevaar van alleenheerschappij der Vereenigde Staten over het kanaal begon te dreigen, deed dat lid, in overleg met wijlen den liquidateur, den heer Monchicourt, al wat hij kon om de coalitie tot stand te doen komen, maar bij de kleinere staten, die men het meest geschikt achtte om den stoot te geven, werd te vergeefs aangeklopt. Ook het Ministerie van Buitenlandsche Zaken in Nederland was niet te overtuigen.

Pogingen om, zonder Regeeringsbemoeienis, de Maatschappij weer op de been te helpen, mislukten echter eveneens, totdat de opvolger van Monchicourt, de tegenwoordige liquidateur, het middel vond om voorloopig weer aan 't werk te komen. Hij was in proces met verscheidene aannemers en andere personen over hun, zijns inziens ten onrechte, door de beheerders der Maatschappij uitgekeerde sommen, te zamen tot een bedrag van ruim 45 millioen franken en nu deed hij aan partijen het voorstel eene nieuwe maatschappij te vormen, waarin zij aandeelen zouden nemen, tot het bedrag, waarover de processen liepen, in welk geval hij zijne, voor beide partijen, wat den uitslag betreft, dubieuse vorderingen zou intrekken. Dit werd aangenomen en het zoo verkregen kapitaal nog vermeerderd tot 60 millioen franken, waarmee de *Compagnie Nouvelle du Canal de Panama* in zee stak.

Deze kon er echter niet aan denken om met dit beetje geld te trachten het kanaal verder te voltooien, maar zij stelde zich tot taak: proefondervindelijk aan te toonen, wat de technische commissie van 1889—90 wetenschappelijk had geconstateerd, dat namelijk de doorgraving van den zadelrug van den Culebra tot op de gevorderde diepte van 100 M. zonder bezwaar kon geschieden en verder in studie te nemen, of door eene afdamming van de boven-Chagres, die bergstroom niet zoodanig zou zijn te bedwingen, dat door de vorming van een uitgestrekt bovenmeer het gevaar voor periodieke overstroomingen werd weggenomen en de *zekerheid* verkregen eener altijd voldoende watervoorziening der kanaalpanden van een te maken sluizenkanaal. Had zij die beide punten tot eene goede oplossing gebracht, dan vertrouwde de nieuwe Mij', dat de voltooiing van het kanaal wel een feit zou worden.

Hoogst verdienstelijk heeft zij die taak ten einde gebracht, 1) en het is dan ook in hoofdzaak uitgekomen, zooals zij verwachtte.

In de Vereenigde Staten van Noord-Amerika was na de liquidatie der oude Panama-Maatschappij het Nicaragua-plan weer op den voorgrond gekomen. Bij eersten oogopslag heeft dat plan dan ook veel aanlokkelijks; uit het prachtige meer, dat gemakkelijk voor de doorvaart der grootste schepen kan worden geschikt gemaakt, loopt aan den eenen kant de *don-Juan-rivier* naar de havenstad George-town aan den Atlantischen Oceaan, terwijl het hoogland, dat het meer westelijk van de Stille Zuidzee scheidt, geen breedte van beteekenis heeft.

Maar bij nadere studie ontdekt men groote technische moeielijkheden en vóór George-town zijn banken, die den toegang lastig maken; daarenboven zou het traject ruim tweemaal zoo lang zijn als te Panama, terwijl de kunstwerken veel [illegible]

Ware dit een en ander niet het geval geweest, dan zou het den invloedrijken mannen, die de Nicaraguaplannen steunden, zeker gelukt zijn om voor het uitvoeren er van de hulp der Regeering te erlangen. Zij konden het echter niet verder brengen, dan tot de benoeming van eene nieuwe commissie van onderzoek, die de beide sedert jaren concurreerende plannen nog eens nauwkeurig zou onderzoeken en daarover rapport uitbrengen.

Dit onderzoek der *beide* doorgravingen was daaraan te danken, dat de «Compagnie Nouvelle du canal de Panama» niet had stilgezeten. Toen zij de zekerheid kreeg, dat de diplomaten in Europa het groote belang van een kanaal in gemeenschappelijk bezit, niet konden of wilden begrijpen en er gevaar dreigde, dat men in Amerika om een eigen kanaal te hebben, het slechtere Nicaragua-plan zou gaan uitvoeren, zond zij haren directeur naar New-York om te kennen te geven, dat men te Parijs niet ongenegen zou zijn om, mits voor het reeds verrichte werk werd betaald, de kanaal-concessie aan de Vereenigde Staten over te doen. Dit werd nu wel door sommigen in Frankrijk, die het kanaal eene Fransche onderneming achtten, onpatriottisch gevonden, en een der vroegere ingenieurs aan het kanaal werkzaam, deed zijn best om in Frankrijk nieuw kapitaal te krijgen, hetgeen echter totaal mislukte. De «Compagnie Nouvelle» en ook den liquidateur der oude maatschappij, was het in hoofdzaak te doen om eigen voordeel en het geldelijk belang der obligatiehouders; zij mochten, uit slecht begrepen patriotisme niet werkeloos aanzien, dat het Nicaragua-kanaal zou gemaakt worden en al het geld, dat zij met zooveel succes voor een nader onderzoek hadden besteed, zou verloren zijn. Daarenboven zou het uit een ingenieurs-oogpunt zonde en jammer zijn geweest, dat de doorgraving der landengte tusschen de beide oceanen een minder goed bruikbaar werk zou zijn geworden.

1) Belangstellenden kunnen dit lezen in het verslag eener voordracht, door het lid G. E. V. L. van Zuylen, gehouden den 14 Febr. 1899 in het Kon. Inst. van Ingenieurs te 's-Gravenhage.

De Amerikaansche commissie, die geruimen tijd te Parijs de door de «Compagnie Nouvelle» opgemaakte kanaalplannen bestudeerde en ook op het terrein het verrichte werk in oogenschouw nam, bracht een rapport uit, wèl in 't voordeel van de voltooiing van 't Panamakanaal, maar zonder toch het maken van 't Nicaragua-kanaal geheel te verwerpen, waarschijnlijk als een middel om de verkoopers, wat de te stellen eischen, of de te verwachten koopsom betreft, niet te hoog te stemmen. Het bod is dan ook aanmerkelijk tegengevallen, het bedraagt 200 millioen franken en is ongetwijfeld ver beneden de waarde van den reeds verrichten arbeid, het aanwezige materieel, de gebouwen, de grondconcessiën enz., nog niet gelet op de dure ondervinding, die de beginners van een werk op maagdelijken bodem altijd moeten opdoen.

Toch werd het bod door de «Compagnie Nouvelle» en door den liquidateur der oude maatschappij, — de laatste voor zooverre dit de belangen der obligatiehouders betreft —, aangenomen; zij zagen geen anderen uitweg. Bedrieg ik mij niet, dan werd van hun kant nog de eisch bijgevoegd, dat, na voltooiing van het kanaal, de doorvaartgelden voor Fransche schepen niet hooger zouden mogen worden gesteld, dan voor die, varende onder de vlag der Vereenigde Staten.

Men had nu echter ook nog met Columbia te doen; de concessie moest worden overgeschreven en verlengd, terwijl daarenboven in de provincie Panama aan de Vereenigde Staten bijzondere rechten moesten worden gegeven. En Columbia, dat geen rijk land is, heeft steeds de kunst verstaan, geld te maken uit iedere betoonde bereidwilligheid. Dit was echter het recht dier republiek, zij had voor zich zelve te oordeelen, hoe ver zij daarin gaan kon en de roof, die thans aan haar gepleegd wordt, door eerst opstand in Panama te verwekken en daarna het haar onmogelijk te maken om in de opgestane provincie de orde te herstellen is alleen te begrijpen van geweldenaars, die enkele jaren geleden aan Spanje, à la barbe van gansch Europa, Cuba en de Phillipijnen hebben ontnomen. Toen deed men dit onder voorwendsel, dat Spanje zijne Koloniën niet naar behooren bestuurde, nu is het, omdat men de eischen van den verhuurder te hoog vindt en hem dus liever, in plaats van huurder te worden, het huis afneemt, dat men betrekken wil.

Wij zouden op dien willekeur niet op nieuw wijzen, als wij in ons Indië, die menschen met zonderlinge opvatting van recht, niet tot buren hadden. Wij kunnen niet nalaten hierbij te denken aan de teekening van *Orion* in *De Werkmansbode*, die wij kort geleden in ons weekblad hebben besproken.

Er is een spreekwoord, dat zegt: «Als men een hond wil slaan, is de stok gemakkelijk te vinden», doch wij hebben meestal gezien, dat dit gezegde als eigen verontschuldiging wordt gebruikt, wanneer men door de een of andere fout, den stok aan den afstraffer in de hand gaf.

Oost-Indische berichten.

Tabanan. De Batanghari colonne. De Tamiang-quaestie. De nieuwe circulaire van den resident van Sumatra 's Oostkust. Het Semarangsch comité voor zieke en behoeftige inlanders aan den arbeid. Het tekort aan onderwijzers. De groote bandjir van de Batang Serangang. Onderzoek van rijst en tweede gewassen. Het telefoonwezen in eigen beheer. Sabangbaai. Het gouvernementspakhuis te Bandoeng. De spaarbank te Bandoeng. Indische houtsoorten. Een renteloos voorschot. Een zwembad-inrichting. Een nieuwe voedingswijze in geval van nood.

Tabanan, met de hoofdplaats van dienzelfden naam, is een der vele rijkjes, waarin het eiland Bali reeds sedert lang is gesplitst. Wat aanleiding kan geven tot eene vermoedelijke expeditie naar dit rijk is nog onbekend.

Wel heeft Tabanan herhaaldelijk in moeielijkheden verkeerd met de andere balische rijkjes, waarbij tusschenkomst van onze besturende ambtenaren noodig is geweest, maar het is toch een der weinige rijkjes, waarmede de verstandhouding tot ons gouvernement steeds bevredigend was.

---

dienen:

een rapport over de voedingsmiddelen;

een idem over den stand der eenjarige gewassen;

een idem over de verrichte heerendiensten gedurende de afgeloopen maand;

een idem over de ingekochte en afgevoerde koffie (in een koffiedistrict geplaatst zijnde);

een rapport over den gezondheidstoestand der bevolking;

een idem over den toestand van het vee;

verder maandelijks opgave doen van, in behandeling zijnde, aanvragen van afstand van grond met een rechtstitel;

verantwoording indienen van den zoutverkoop-pakhuismeester en van den ondercollecteur.

Waar de opiumregie is ingevoerd, moet hij maandelijks een rapport over het opiumdebiet indienen en een relaas van zijne inspectie der administraties van de opium-verkoopplaatsen.

Om de *drie maanden* heeft de controleur in te dienen:

Een verslag over den toestand van de gouvernements-koffietuinen; eene opgave van grondveranderingen (nieuwe ontginningen, veranderingen in bestemming van bestaande gronden, afstand aan niet-inlanders enz.); verantwoording van de B. O. W.-fondsen; verantwoording der B. B.-fondsen; opgave omtrent den afzet van djatihout.

Halfjaarlijks: eene opgave van splitsing en samenvoeging van dessa's (voor het kadaster); rapport over zijn gestie om onwettig grondbezit tegentegaan.

En *jaarlijks* op verschillende tijdstippen:

Jaarverslagen en jaarstaten, ten behoeve der regeering en van het departement van B. B., waaronder verslagen over landbouwondernemingen op gronden in erfpacht, op gehuurde gronden, ondernemingen werkende op vrijwillige overeenkomsten met den inlander, de suikercultuur; het departement van O. E. en N. over de inlandsche scholen, mijnbouw-opsporingen enz.; het departement van B. O. W.; leggers voor den aanslag van het hoofdgeld, kohieren van de bedrijfsbelasting, taxatie koffieoogst, opgaven voor den regeeringsalmanak, diverse koffiestaten, voorstellen tot afschrijving van landrente wegens het onbeplant blijven van sawahs, idem afschrijving van bedrijfsbelasting wegens het staken van het beroep als anderszins, processen-verbaal van opname der koffiepakhuizen enz.

En eindelijk om de *vijf jaren*: de leggers voor de heerendiensten en een statistiek over het grondbezit.

Behalve deze periodieke schrifturen, staten en leggers, komen nog rapporten over de eventuëel hem op te dragen onderzoekingen, hetzij op agrarisch of fiscaal gebied en ten slotte de tallooze, tijdroovende rapporten, betreffende het zeer «en vogue» zijnde onderzoek naar den druk der Dessadiensten, waarbij hij, bij de minste tegenwerking van het dessabestuur, toch nooit achter het fijne van de zaak komt, verder van de processen-verbaal over dessahoofd-verkiezingen, dijkbreuken en overstroomingen, grondonderzoek, verdeeling van communale gronden, apanage der leden van het dessabestuur enz. — en, het neusje van den zalm, dessaklachten.

Onder de in te dienen rapporten en staten zijn geen kleine jongens, bijv. die betrekking hebben op het hoofdgeld. De controleur is verplicht minstens jaarlijks in 5 pct. van het aantal dessas den aanslag persoonlijk te doen en de staten te verifieeren met de bevolkingsregisters. Geen gering karrewei is voorts het regelen van de bedrijfsbelasting, waar de controleur zooveel dessas, als maar mogelijk is, moet gaan bezoeken, het volk oproepen, het aanhooren der bezwaren tegen den aanslag; ook de chineezen worden door den controleur in de bedrijfsbelasting aangeslagen.

Voor het opmaken van een landrente-legger heeft een vlijtig controleur veertien dagen druk werk.

En wanneer wij nu nagaan, hoeveel dagen van de maand een controleur over heeft voor het belangrijkste gedeelte van zijn werkkring, *zorgen voor en waken over de belangen van den kleinen man*, dan komen wij tot een totaal van 11 à 12 dagen, die overblijven om den padiaanplant en dien van polowidjojo over eene uitgestrektheid van, stel 40000 bouws, nategaan, den toestand van de irrigatiewerken, waterkeeringen, wegen en bruggen, die hij zelf moet aanleggen, te inspecteeren, de heerendiensten na te gaan, de inlandsche scholen te bezoeken, in het belang van de vaccine uit te gaan, de dessas in te gaan, die over die 40000 bouws verspreid liggen, dessahoofdverkiezingen bij te wonen, dessaklachten te onderzoeken, zich van den toestand van het volk in het algemeen en van den veestapel te vergewissen enz.

De maand toch op *30* dagen stellende, kunnen wij reeds de *vier* zondagen er afnemen, verder gaan er af:

1 dag voor het nazien der boeken en bewijsstukken van den ondercollecteur, en der administratie van den zoutverkooppakhuismeester;

1 dag voor het verifieeren en controleeren van de verschillende koffie-inkooppakhuizen;

1 dag voor de contrôle op de pandhuizen;

1 dag voor het bijwonen der groote maandelijksche koempoelan bij den regent;

2 dagen voor de bijeenkomsten van de dessahoofden bij de wedono's;

6 dagen voor de inspectie der opium-verkoopplaatsen en het controleeren van de administratie der, met den opiumverkoop belaste, mantries;

3 dagen voor het bijwerken van zijn maandelijksche, driemaandelijksche, halfjaarlijksche en jaarlijksche rapporten, staten enz.

Totaal dus, zooals wij boven zeiden, 19 dagen.

Na deze opsomming, die de schrijver niet verder wil voortzetten, om niet in futuliteiten te vervallen, vraagt hij zich in gemoede af of er één persoon te vinden is, die zooveel hooi op zijn vork kan verdragen, of er één controleur is, die, met de hand op het hart, kan verklaren dat hij zijn werk naar behooren af kan?

De regeering weet het even goed als ieder ander, maar toch gaat zij voort die ambtenaren met nog meer bijbaantjes te belasten, (men denke slechts aan de hun gegeven politioneele bevoegdheid tot het tegengaan van den opiumsluikhandel, met alles wat daaraan annex is) en daarom vreest de heer G. Stoll, die zoo dikwijls getoond heeft zoo uitmuntend op de hoogte te zijn van de verschillende toestanden op Java, dat de tijd niet ver meer af zal zijn, dat de controleur een vreemdeling is voor de bevolking, wier beschermer hij moet zijn.

V.

Vermoedelijk zal wel weer eene grensquaestie, door ons bestuur tot aller genoegen opgelost, maar die later weer opnieuw tot botsingen heeft geleid, de oorzaak zijn van de gespannen verhouding. Zoo werd onlangs wel eene dergelijke grensquaestie met Gianjar door den controleur opgelost, maar de mogelijkheid bestaat, dat die regeling wellicht na den dood van den Vorst van Tabanan in Maart j.l. niet de goedkeuring heeft verworven van diens opvolger, Goesti Ngoerah Rai.

* * *

De Batanghari-colonne. Uit Palembang seinde men aan *de Locomotief*, dat deze colonne den 15en September is opgerukt naar Telok Kajoepoetih en den 16en d. a. v. die plaats heeft bereikt. De ondervonden tegenstand gedurende den opmarsch was zeer gering. Een gevonden, verlaten versterking werd opgeruimd. Onzerzijds, sneuvelde 1 inlandsch fuselier en werden door randjoes verwond 1 eur. en 1 inl. fuselier. Den 21en werd van Kajoepoetih naar Tandjoeng opgerukt, dat den 22en werd bereikt. Geen schot viel. Blijkbaar waren de doessoens kort voor het oprukken der colonne verlaten.

Bij Matjang Mandoeng (gebied Kota Besar) meldde zich de afgezant Toeankoe Kota Besar, met de verzekering, dat Kota Besar en Sigoentoer onzijdig zullen blijven. Tandjoeng, eene groote welvarende doessoen, werd tijdelijk bezet. De bevolking van Kajoepoetih was weer teruggekeerd.

* * *

De Tamiang-quaestie. Naar *de Deli-Crt.* verneemt, zal de gouverneur van Atjeh in deze quaestie, wat de inlijving bij Atjeh betreft, den resident van Sumatra's Oostkust voorstellen doen, die, met advies van deze autoriteit, aan de N. I. regeering zullen worden aangeboden.

* * *

De nieuwe circulaire van den resident der Oostkust van Sumatra, in overleg met den officier van Justitie Mr. Rhemrev geconcepieerd, met machtiging van den procureur-generaal, verleent, bij wijze van *voorloopigen* maatregel, *alzoo tot dat definitief daarin zal zijn voorzien*, aan de beheerders van ondernemingen de bevoegdheid, om:

1°. hen, die zich aan misdrijf b. v. aan moord, doodslag, brandstichting, oproer, ernstige verwonding, hebben schuldig gemaakt,

2°. wegloopers, rondzwervers, hen, die de goede orde en rust ernstig verstoren en op heeterdaad worden betrapt en opgevat op een oogenblik, dat de dag reeds te ver gevorderd is voor hunne dadelijke opzending naar den magistraat,

3°. in daartoe ingerichte, voor menschen bestemde, localen, gedurende den nacht op te sluiten, echter onder eenige *uitdrukkelijke voorwaarden*, als opzending den volgenden morgen, bij het krieken van den dag, naar den betrokken magistraat, dat de aangehoudenen in de opsluitingslocalen nimmer geboeid of vastgebonden mogen worden enz. enz.

N.B. de boven sub 1 en 2 bedoelde personen met *geboeide* handen naar den magistraat op te zenden.

Aan hen echter, die blijken geven van de opsluitingslocalen misbruik te hebben gemaakt, zal, ongeacht de strafvervolging, *onherroepelijk* de bevoegdheid tot opsluiting worden ontnomen.

* * *

Het Semarangsch comité voor zieke en behoeftige inlanders aan den arbeid is de titel van een opstel in *de Javabode*, waarin gewezen wordt op de opwekkende en ijverige wijze, waarop gehamerd en gegraven wordt op de pl. m. 7 bouws grond, door de regeering aan het comité voor zieke en behoeftige inlanders te Semarang afgestaan.

Er wordt bepaald met animo en lust gewerkt, zegt de schrijver, en de geestdriftige leider van den bouw, de ondercollecteur Radèn Mas Soenario, verklaarde dat de hoop gegrond mocht heeten, over een maand of vier, vijf, de eerste gasten onder dak te kunnen brengen.

Deze Radèn Mas Soenario moet een zeer ontwikkeld en begaafd javaan zijn, ongemeen levendig en voortvarend, vol ijver voor zijn werk. Bij het oprichten van eenvoudige gouvernementsgebouwen, heeft hij reeds herhaaldelijk van zijn handigheid en practischen zin blijk gegeven; zijn eigen huis onder zijn toezicht gebouwd, blijkt, in zinlijken eenvoud, een europeesch villatje. Het is bepaald verkwikkelijk te zien, zegt de schrijver, hoe hij zijn vrijen Zondag in ijverig werken opoffert aan zijn taak.

Geheel volgens zijn plannen heeft het comité nu besloten, zich voorloopig tevreden te stellen met den bouw eener inrichting tot voeding, verzorging en tewerkstelling der eigenlijke noodlijdenden.

* * *

Het te kort aan onderwijzers. Behalve de, voor dit jaar nog telegrafisch ter uitzending gevraagde, onderwijzers, zijn er voor den dienst van 1904 ver over de vijftig noodig en ook reeds aangevraagd, meldt het *Onderwijs*.

* * *

De groote bandjir van de Batang Serangang. In het begin der vorige maand zijn de wateren van de Batang Serangang, de krachtige waterrijke rivier, die van de waterscheiding der Alaslanden, N.O.waarts vloeit, om zich bij Tandjong Poera in de Wampoe te storten, voortdurend gerezen.

Met groote bezorgdheid, zoo meldt *de Deli Ct.*, zagen de autoriteiten der Deli Sp.-Mij den toestand in, die elk uur bedenkelijker werd. Spoedig was de administrateur dier maatschappij met den ingenieur en andere technici ter plaatse en hoopte men, dat de, in aanbouw zijnde, brug bij Boekit Toewa zou kunnen worden gered.

Helaas, die hoop is ijdel gebleken, de rivier is blijven stijgen, voortdurend groote massa's hout en andere voorwerpen afvoerende. Hiertegen is de ijzeren bouw, die nog slechts ten halve voltooid was, en dus niet genoeg weerstand heeft kunnen bieden, ten slotte bezweken. Den daarop volgenden nacht reeds is het geheele gevaarte in den bruischenden stroom gestort.

* * *

Onderzoek van rijst en tweede gewassen. Aan het *Bat. Nbl.* ontleenen wij het bericht, dat de regeering den directeur van 's lands plantentuin te Buitenzorg gemachtigd heeft, om te beschikken over een bedrag van f 10.000, voor de oprichting van een laboratorium voor het onderzoek van rijst en door de bevolking geteelde tweede gewassen.

* * *

Het telefoonwezen in eigen beheer. De bataviasche correspondent van *de Locomotief* maakt er der regeering een verwijt van, dat deze nog geen beslissing zou hebben genomen, omtrent de vraag welk systeem van telefoongeleiding zij denkt te bezigen, na het nemen van het telefoonwezen in eigen beheer.

Het komt aan *de Javabode* echter voor, dat deze eisch niet billijk is.

Een van beiden toch, zegt dit blad, òf de regeering is voor bovengrondsche netten gestemd en dan zou zij, door dit nu reeds te zeggen, de vraaglust van de nederlandsch-indische telefoonmaatschappij onnoodig prikkelen, òf zij hangt het systeem van ondergrondsche kabels aan en dan zou zij, door dit tijdens de onderhandelingen, officieus te laten verklaren, gelijk de correspondent van *de Locomotief* verwacht schijnt te hebben, dat zij door haar organen zou hebben gedaan, de zaak op een onzuiver standpunt gebracht hebben, wat ook geen aanbeveling zou verdienen.

Bovendien is, volgens *de Javabode*, deze zaak niet zoo eenvoudig als de schrijver van het bedoelde artikel meent.

Het bovengrondsche systeem heeft zeer zeker bezwaren, die niet gering zijn, maar het kabelsysteem heeft die voor ijlgebouwde plaatsen, gelijk Batavia, niet minder.

Een beetje overleg en nadenken, alvorens tonnen gouds te gaan uitgeven, komt dat blad nog niet zoo heel onverstandig voor.

* * *

Sabangbaai is de titel van een net uitgevoerd boekje, door de maatschappij Nederland ruim verspreid. Achtereenvolgens worden daarin beschreven: de aankomst te Sabang, de geschiedenis der exploitatie, de vestiging Sabang, de bevolking van het eiland, een tochtje naar het zoetwatermeer, eene wandeling naar Te Melek en de Seinpost en eene dito naar de Balohan- of Zuidbaai. Verder bevat het keurig uitgevoerde werkje zeer fraaie afbeeldingen van landschappen en schepen, kaarten en uitvoerige tabellen, zoo schrijft men in *het Soer. H.bl.*

* * *

Het gouvernementspandhuis te Bandoeng. Aan *de Preangerbode* ontleenen wij het bericht, dat de inlanders het tot nog toe niet begrepen hebben op het nieuwe gouvernements-pandhuis. Zij klagen er over, dat zij hun dure sarongs thans maar voor een klein beetje kunnen verpanden, terwijl de Chineespandhouder daarvoor veel meer gaf. De Chinees was hem te slim af. Hij gaf natuurlijk niet de volle waarde van het beleende stuk, maar wel een zoo hoog mogelijk bedrag, waarvan hij een hooge rente trok. Was de termijn van aflossing, op drie maanden gesteld, verstreken, dan werd het pand verkocht, zonder dat de pandgever iets van de meerdere opbrengst kreeg.

Het gouvernements-pandhuis geeft niet zooveel, maar eischt ook een geringe rente gedurende drie maanden, terwijl voor de volgende drie maanden geen rente wordt gevraagd. De termijn van aflossing is daar zes maanden. Wordt het pand niet ingelost, dan wordt het publiek verkocht en de pandgever ontvangt de meerdere ontvangst boven de beleende som, na aftrek van de kleine rente. Het voordeel is dus geheel aan de zijde der pandgevers. Dat zullen zij langzamerhand wel gaan inzien, zegt de schrijver.

* * *

De Spaarbank te Bandoeng, zoo schrijft men aan *de Javabode*, mag zich in toenemenden bloei verheugen, onder den directeur, den heer J. J. van Oosterzee.

Immers den 1sten Juni van dit jaar begonnen met een inleg van f 7905,95, was op ultimo September reeds f 9828,50 ingelegd.

* * *

Indische houtsoorten, Voor de vervaardiging van eene macroscopische en microscopische beschrijving van eene, door dr. S. H. Koorders, houtvester, bijeengebrachte, belangrijke verzameling indische houtsoorten, had men de keuze tusschen uitzending van een deskundige naar Indië, of opdracht van dezen arbeid aan een daarvoor geschikt persoon of instelling in Nederland, schrijft *het Bat. Nieuwsbl.*

Wegens de hooge kosten, aan den, in de eerste plaats genoemden, maatregel verbonden, is besloten een leerling van professor Moll te Groningen, onder leiding van dezen hoogleeraar, op eene toelage van f 1500 per jaar, met het te verrichten werk te belasten.

* * *

Een renteloos voorschot van f 100,000 is door de regeering verleend aan den heer H. W. van Dalfsen, directeur van de conservenfabriek te Poerworedjo, voor de oprichting van eene dergelijke inrichting te Bandoeng. Zooals wij reeds in een der vorige nummers mededeelden, zijn de conserven uit de fabriek Magnum te Poerworedjo, na herhaalde beproeving, voor het leger geschikt gebleken. Vermoedelijk met het oog op den B. V., zal de fabriek te Bandoeng, ons laatste reduit, moeten gebouwd worden, om, als de nood aan de man komt, dadelijk genoeg voorraden te hebben, zoo lezen wij in *het Bat. Nbl.*

* * *

Een zwembad-inrichting zal waarschijnlijk in den planten- en dierentuin verrijzen, althans eene commissie uit het bestuur heeft op zich genomen, een raming der kosten te maken en een nauwkeurig onderzoek in te stellen naar den wateraanvoer en de eventueele levensvatbaarheid van zulk eene inrichting, die, naar het oordeel van velen, zeker in eene dringende behoefte zal voorzien. Indien tot den bouw wordt besloten, zal het zwembad naar de laatste eischen worden ingericht en zullen de leden van den tuin tegen eene geringe maandelijksche bijdrage, dagelijks toegang hebben tot het bad, terwijl voor de niet-leden de toeganspríjs iets hooger zal worden gesteld, zoo meldt *het Bat. Nbl.*

* * *

Eene nieuwe voedingswijze in geval van nood. Bij de troepen te velde zal eerstdaags, volgens *het Bat. Nbl.*, op eenigszins groote schaal eene proef worden genomen met voeding door middel van tropon, eene stof, die zeer rijk is aan eiwit en stikstofhoudende bestanddeelen, en dus in klein volume eene groote hoeveelheid voedingsstoffen van hooge waarde bevat. De bedoeling is, om met militairen, die zich daarvoor aanbieden, eene proef te nemen of zij gedurende een paar dagen kunnen leven op een geconcentreerd voedingsmiddel, zonder dat het weerstandsvermogen noemenswaardig wordt geschaad.

Het troponration bestaat uit: 110 gram troponchocolade, 100 gram troponbeschuit en 60 gram witte suiker. Men meent, dat, bij het lukken der proef, eene aanzienlijke besparing zal worden verkregen op de transportkosten.

In het duitsche leger is indertijd ook eene proef genomen met tropon, die 3 á 4 dagen duurde. Bij de slachtoffers kon toen geen noemenswaardige achteruitgang in lichaamskracht geconstateerd worden, doch wel klaagden allen tegen het eind van de proef over een verschrikkelijken honger, wat te begrijpen is. Het groote bezwaar tegen concentraten is, dat zij de maag niet vullen.

Cursus in de Zendings-geschiedenis.

Gedurende de eerste maanden van het volgende jaar zal door Jonkvrouw H. B. de la Bassecour Caan, in een der vertrekken van Pulchri Studio te 's-Gravenhage, een cursus worden gehouden in *Zendingsgeschiedenis*. Wij maken van dit, ook voor de land- en volkenkunde van Ned.-Indië zoo zeer nuttige werk gaarne melding.

De lessen zullen verdeeld zijn als volgt:

4	Jan.	Ternate.
11	„	Batjan en Ambon in den tijd der O.-I. Compagnie.
18	„	Ambon van de 19de eeuw af.
25	„	Sangi en Talaut tot aan de 19de eeuw.
1	Febr.	Voortzetting van het zendingswerk op Sangi en Talaut.
8	„	Aanvang van het zendingswerk in de Minahassa.
15	„	De Minahassa in onze dagen.
22	„	De zending op Midden-Celebes.
29	„	Het zendingswerk op Z.-Celebes en Boeroe.
7	Maart	De zending op Nieuw-Guinea.
15	„	Halmaheira in de dagen der O.-I. Compagnie en in onzen tijd.
21	„	Timor, Rotti en Savoe.

West-Indische Berichten.

In den laatsten tijd is in dit blad wederom gehamerd op het aanbeeld van verbetering van het volksonderwijs, om dit in overeenstemming te brengen met de, ons als koloniale natie toebedeelde rol. Vele bronnen zullen nog moeten worden te voorschijn geroepen, terwijl onder de bestaande vele niet in aanmerking komen, om als deugdelijke bronnen te worden geraadpleegd. Er wordt toch ook op koloniaal gebied te veel gebeunhaasd en te dikwerf ziet men iemand, die een blauwen Maandag in de koloniën doorbracht, zich maar dadelijk opwerpen tot een kenner van land en volk, geroepen om van zijn kennis te doen blijken en meê te deelen aan het groote, leergrage? publiek.

Met genoegen, zouden we bijna zeggen, zagen we dan ook *Onze West* den schijver van een *Aardrijkskundig leerboekje van Suriname* onder handen nemen, die in zijn geschrift doorslaande bewijzen gaf van zich niet op de hoogte zijner taak te hebben gesteld. De schrijver wordt wel is waar iemand genoemd, die ondanks zijn kort verblijf in Suriname, zich al in menig opzicht heeft verdienstelijk gemaakt, en ongetwijfeld respect afdwingt door zijn kennis, voortvarendheid en groote werkkracht, maar dat is het verguldsel van den pil, den schrijver in den vorm van een totaal afbreken van zijn embryonaal geschrift toegediend.

Neen, geen halve kennis, die soms onschuldig maar dikwerf schadelijk is, betreffende de koloniën gecolperteerd en wij meenen, dat *Onze West* hier een goed werk deed door in zijne beoordeeling van deze nieuwe bron? niet al te malsch te werk te gaan.

Slechte heelmeesters maken stinkende wonden. Dat dacht zeker ook het bestuur van Suriname, toen het, gelijk bekend is om een einde te maken aan de ontduiking der bepalingen op de hondenbelasting, kort beraden, de instelling van een uniform recht voor alle honden ter hoofdplaats voorstelde. Het betrekkelijk ontwerp zal echter wel niet, zooals het daar ligt, door de Koloniale Staten worden aangenomen, die naar valt op te maken uit het voorloopig verslag niet veel gevoelen voor het, ten deze door het bestuur gehuldigde beginsel dat de goeden het met de kwaden moeten ontgelden.

Van andere in behandeling zijnde ontwerpen kan b.v. omtrent de kiesrecht-verordening worden meêgedeeld, dat het door het huidig bestuur ten opzichte van de bestaande bepalingen ingenomen standpunt door de Koloniale Staten wordt gedeeld, terwijl dezen verder een memorie van antwoord van het bestuur ontvingen op de betrekkelijke opmerkingen in het voorloopig verslag op het aangeboden ontwerp der onteigeningsverordening, welke memorie vergezeld ging van een gewijzigd ontwerp, waarin zooveel mogelijk rekening is gehouden met de, door die Staten geopperde bezwaren.

* * *

Wat de surinaamsche goudindustrie aangaat was de maand September l.l. niet een van de beste in dit jaar. De aanvoer van goud te Paramaribo bedroeg toen in het geheel slechts 47638 5 gram en bleef dus beneden het gemiddelde, ten bedrage van omstreeks 55000 grammen, voor de acht eerste maanden van dit jaar.

In het district Nickerie moet, volgens een bericht aan de *Surinamer* op het placer van den heer A. M. Wesenhagen een kleine goudader zijn ontdekt, waaromtrent *Onze West* gaarne meer licht verspreid zag. In weinige weken zou dat adertje eenige ponden gouds kunnen opbrengen.

Voor sommige maatschappijen is echter niet alleen het opbrengen van goud maar ook het behoorlijk vervoer van dat edel metaal de kunst. Ten vorigen jare zag de „Compagnie des mines d'or" reeds de productie van een halve maand in de vallen der Marowyne verdwijnen. Om zulke tegenvallertjes in den vervolge te voorkomen heeft de maatschappij zich twaalf drijfboeien aangeschaft, vierkante ijzeren trommels, die ieder 200 kilogrammen goud kunnen bevatten en voorzien zijn van ringen, waaraan de kettingen bevestigd worden, waarmee ze over de vallen worden geleid.

* * *

Den 2den October ll. is van Paramaribo een kleine expeditie, onder leiding van den landmeter E. Samson, naar de buurt der concessie-terreinen van laatstgenoemde maatschappij vertrokken, in zooverre namelijk dat haar werd opgedragen, om in verband met de exploitatie van het Lawagebied, door den mijn-ingenieur von Faber een tracé te kappen van de Tapanahony naar de Gonini en van daar naar de Lawa, uit te komen even boven het bekende placer der genoemde maatschappij. Zoo in het voorbijgaan zal onderzoek gedaan worden naar de aanwezigheid van goud in de door te trekken streek, waartoe een ervaren prospector den tocht mede maakt, die van vier tot zes maanden zal duren.

Een geheel ander maar eveneens hoogst nuttig doel heeft de excursie, die, volgens de *Surinamer*, onder leiding van den landmeter van Emden naar Saramacca vertrok, om tusschen Post Braak en Plantage Concordia de noodige opnemingen te doen. en een tracé te kappen voor een eventueele waterverbinding tusschen Coppename en Saramacca, waardoor de Zeepunt zou kunnen worden vermeden, en de duur der vaart van de uitmonding der Coesewijne tot Post Braak, van twee dagen tot zes à acht uren bekort. Genoemd blad herinnert aan de, reeds in 1900 ter zake door den heer Bruyning gedane opmetingen, die de uitvoerbaarheid van het plan aantoonden.

In het district Nickerie wil het bestuur nu evenals in de naburige engelsche kolonie de weder-invoering der katoencultuur trachten te bevorderen. Reeds zijn maatregelen getroffen voor de aanschaffing van katoenzaad, dat dan aan de bevolking zal worden verstrekt.

De heer F. W. Morren gaf, ten vervolge op zijne, met het oog op de quaestie der emigratie van Javanen naar Suriname, actueele beschouwingen over de rijstcultuur op Java, in *Onze West* het een en ander ten beste over den teelt der tweede gewassen of polowidjo op Java.

De *Surinamer* weet te berichten, dat nu reeds de stroom van aanvragen begint te vloeien voor grondjes langs den aan te leggen spoorweg. De werkzaamheden zijn reeds druk aan den gang, en er hebben ook al vechtpartijtjes tusschen Javanen en Britsch-Indiërs plaats gehad, terwijl er onder de werklieden bij het pad van Wanica een geest van ontevredenheid viel waar te nemen, ten opzichte van de betaling zoowel als van de hun opgelegde taak. De zaak schijnt echter ten genoege van beide partijen, in het reine te zijn gebracht.

* * *

Boems! „Waar er dus zoovele billijke grieven tegen de aangeboden ontwerp-verordening bestonden, de raad ook de billijkheid inzag om hen te belasten, die werkelijk meer tot de huishouding van de kolonie konden bijdragen, meent de overgroote meerderheid der afdeelingen niet tot de artikelsgewijze bespreking te moeten overgaan, het bestuur in overweging te moeten geven om deze ontwerp-verordening in te trekken en alsnog een eenvoudiger belasting in den vorm van een hoofdelijken omslag, vast te stellen door een commissie van minstens acht leden naar een, bij verordening bepaalde schaal voor te willen stellen, waardoor de koloniale kas op hooger opbrengst van belasting kan rekenen, dan bij een wijziging dezer ontwerpverordening, in den zin als door de meerderheid gewenscht".

Naar aanleiding van deze conclusie van de commissie van rapporteurs uit de afdeelingen van den curaçaoschen Kolonialen Raad over de ontworpen inkomsten-belasting-verordening, teekent de *Amigoe di Curaçao* aan dat een, alles behalve vriendelijke ontvangst te voorzien was geweest. Het blad had echter geenszins verwacht dat het voorloopig verslag zou eindigen met het verzoek om het ontwerp in te trekken en hoopt dat er toch nog een middel worde gevonden om het belastingstelsel in de kolonie te herzien en te beginnen met invoering van een aannemelijke inkomstenbelasting met facultatieve aangifte, waardoor tevens het voorstel van den gouverneur in beginsel blijft gehandhaafd en aan de opinie van den raad recht geschiedt.

Arbeiderstoestanden in de tropen.

Jongstleden Dinsdagavond hield de heer F. W. Morren, lid der Koloniale Staten van Suriname, in een der zalen van het Zuid-Hollandsch Koffiehuis voor de leden onzer Vereeniging een voordracht over het, in hoofde dezes genoemde onderwerp.

Spreker, wiens ervaring als planter op Java, in Duitsch Nieuw-Guinea, Guatemala en Suriname hem niet in de laatste plaats recht geeft om daarover een woordje in het midden te brengen, gaf in korte trekken een vergelijkend overzicht van hetgeen op dit gebied in de verschillende streken, waar hij is werkzaam geweest, wordt aangetroffen.

Als het resultaat van eigen ondervinding stelde de heer M. op den voorgrond, dat de beste uitkomsten worden verkregen door den chef, die zijne arbeiders rechtvaardig en vriendelijk belangstellend bejegent. Zulks echter van alle planters te verwachten is, met het oog vooral op de elementen, waaruit de kolonisten nog te veel worden gerecruteerd, wel wat veel geëischt. Afgezien van het feit nu, dat er nog zooveel kaf onder het koren schuilt, legt spreker o. a. nadruk op de *verwaandheid* der planters, die toenadering tusschen werkgevers en arbeiders in de tropen in den weg staat.

En er is, zooals spreker terecht opmerkt, zoo weinig reden, voor den europeeschen nieuweling om op zijn arbeiders geringschattend neer te zien, wijl dezen hem in de practijk zoo verre de baas zijn en ook in andere opzichten blijk geven van groote intelligentie. Opmerkelijk is bijvoorbeeld, dat de taalquestie, die den europeeschen nieuweling zooveel hoofdbrekens kost en samenwerking tusschen werkgevers en arbeiders bemoeilijkt, voor de gekleurde arbeiders veel minder bezwaren oplevert, daar dezen al spoedig het koeterwaalsch hunner meesters begrijpen.

Zooals spreker in zijn vergelijkend overzicht releveert, is in tropisch Nederland, in tegenstelling met hetgeen elders, o. a. in Duitsch Nieuw-Guinea wordt aangetroffen, waar zelfs lijfstraffen tot hunne competentie behooren, het opleggen van straffen door de beheerders der ondernemingen verboden. Dat heeft ontegenzeggelijk bezwaren in zich, waar b. v. opsluiting en afzondering in gevallen van rustverstoring reeds aanleiding kunnen geven tot strafvervolging wegens vrijheidsberooving. Spreker vond er een middel op, om de bepalingen te ontduiken door vechtersbazen in het hospitaal van zijn land op te nemen en af te zonderen, als lijdende aan overspanning der zenuwen.

Wat de overeenkomsten tusschen werkgevers en arbeiders aangaat, is spreker de meening toegedaan, dat verbindende bepalingen voor die streken, waar met van buiten aangevoerde arbeiders en onder het daaruit voortspruitend voorschottenstelsel moet worden gewerkt, onmisbaar zijn. Draconische voorschriften als die, welke b. v. in Guatemala den werknemer de verplichting opleggen om met vrouw en kinderen werkzaam te zijn, totdat een, bij het aangaan van het contract genoten voorschot, of *later* te verstrekken voorschotten aangezuiverd zijn, behooren, al staat ginds de verplichting tot het geven van onderwijs aan de kinderen der arbeiders er tegenover, niet in onze wetgeving tehuis, welke den arbeiders, als de moreel zwakste partij, de meeste bescherming moet bieden.

Vereeniging OOST en WEST.
Afdeeling 's-Gravenhage.
Aan het **Bureau Laan van Meerdervoort 195,** zijn van **10—12** en van **2—4** uur inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken.
Men kan die inlichtingen ook per brief vragen aan den Secretaris der 3de Commissie den heer G. C. A. DE WITT, *de Perponcherstraat n°. 93.*

Een modiste die werk in Oost-Indië zoekt.	Een Heer voor Corrector aan een drukkerij.
Een Dame die lessen geeft in Noorsch, Zweedsch, Duitsch en Italiaansch.	Vier Dames voor waarnemen van een huis houden en naar Indiën gaan.
Drie jonge Dames voor Juffrouw van Gezelschap. Eene ook voor lectrice.	Drie Dames om bejaarde dame gezelschap te houden.
Een bekwame linnennaaister.	Twee Dames zoeken plaatsing als Stenograaf, ook voor les geven.
Drie jonge Dames die als Gouvernante of Bonne naar Indië willen.	Een jonge Dame zoekt een t'huis zonder salaris bij eene dame om deze in de avonduren gezelschap te houden; kan in 4 talen voorlezen en maakt muziek.
Twee geg. Ind. militairen voor oppasser, geldophalen enz.	Twee Dames om met eene familie op reis te gaan; waarvan de éene Hollandsch, Duitsch, Fransch en Engelsch spreekt, hebben veel gereisd.
Een Dame les geven in teekenen en portretschilderen.	Eene Juffrouw voor Depôthoudster
Vier Dames voor pianolessen.	Twee gew. O.-I. ambt. voor adm. betrekking
Een Heer voor administratieve betrekking of magazijnmeester.	Eene Dame v/h maken van fijne handwerken
Twee Dames voor het maken van uitzetten (eene te Leiden).	Een Dame voor administratieve betrekking.
Eene Dame voor onderricht in fröbelen (heeft diploma).	Drie jonge Meisjes om als kinderjuffrouw mede naar Indië te gaan.
Eene Dame voor Zanglessen.	Een geg. Conducteur der art. O.-I., met uitstekende aanbevelingen, voor admin betrekking, toezicht houden in fabriek, concierge, enz.
Twee gep. off, reeds eenige jaren in Indië werkzaam geweest, voor adm. betrekking.	Eene dame voor het verplegen van eene zieke dame.
Een geg. Ind. korpl. schrijver voor adm. betrekking.	
Een gehuwd geg. Ind. ond. offi. voor huisbewaarder, concierge of iets dergelijks.	

De 's-Gravenhaagsche Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Gebr. Giunta d'Albani.

Bijblad
VAN
HET KOLONIAAL WEEKBLAD
No. 35,
Donderdag 12 November 1903.

Daarom ook acht spreker de, voor Sumatra's Oostkust geldende rekbare voorschriften ten opzichte van geneeskundige behandeling en huisvesting onvoldoende, in tegenstelling met hetgeen voor Suriname is bepaald, waar b.v. vòòr de aankomst der immigranten de districtscommissarissen zich overtuigen, dat op de ondernemingen, waarvoor koelies werden aangevraagd, werkelijk logies daarvoor aanwezig is, dat aan de gestelde eischen voldoet. Daar moet ook op de verschillende ondernemingen een voorgeschreven hoeveelheid geneesmiddelen aanwezig zijn, terwijl minstens twee malen 's weeks een geneesheer de plantage moet bezoeken, en de inspecteur van den geneeskundigen dienst in de kolonie toezicht uitoefent op nakoming der voorschriften.

Spreker acht het noodig, dat onafhankelijke ambtenaren belast worden met het toezicht op de nakoming der voorschriften betreffende de arbeiderscontracten. Nu komt het nog te veel voor, dat ondergeschikte ambtenaren ondernemers ontzien, uithoofde van vriendschappelijke relatiën tusschen dezen en hunne chefs.

Ten slotte meent hij, dat even als b. v. in Nederland een onderwijzer, die zich handtastelijkheden tegenover zijne leerlingen veroorlooft, onherroepelijk wordt ontslagen, een hoofdadministrateur, die zich aan zijn koelies vergrijpt, het recht zou moeten worden ontzegd om zijn betrekking verder te vervullen, evenals aan een ieder zijner ondergeschikten, die zich diergelijke handelingen veroorlooft.

Naar aanleiding van sprekers mededeeling in den aanvang zijner voordracht, dat hij zich gaarne vragen zag gesteld zien, welke op het door hem behandelde onderwerp betrekking hadden, vroeg de heer van Houten welke werkkrachten, britsch-indische of javaansche, voor Suriname, ook met het oog op blijvende vestiging, de meest gewenschte moesten worden geacht.

Spreker gaf nu een kort overzicht van de immigratie der Britsch-Indiërs en Javanen in Suriname, en herinnerde er aan, dat de van 1872 dagteekenende overeenkomst met Engeland betreffende de werving van koelies in Britsch-Indië het gevolg was van niet geslaagde proeven met chineesche arbeiders en van de West-indische eilanden afkomstige werkkrachten, nadat door de opheffing der slavernij het arbeidersvraagstuk voor de kolonie acuut geworden was, wijl de negers niet meer op de plantages wilden werken. Aan de ontbieding van Javanen werd toen eenvoudig niet gedacht.

De Britsch-Indiërs hebben over het geheel goed voldaan en zijn voor de kolonie nuttig geweest door de blijvende vestiging vau velen dier lieden in de kolonie, die zich met den kleinen landbouw onledig hielden en producten voor dagelijksch gebruik gingen telen, die vroeger van elders moesten worden ontboden.

De Britsch-Indiër is werkzaam, zuinig en matig, doch twistziek, maar niet in die mate, dat zulks aanleiding gaf uit te kijken naar andere werkkrachten.

Toen dan ook in 1894 besloten werd een proef te nemen met Javanen als arbeiders op de surinaamsche ondernemingen, werd dat door velen een hoogst overbodige maatregel geacht. De eerste proef mislukte, maar dat lag aan de omstandigheden, waaronder zij werd genomen. De *Voorwaarts*, welke de lieden rechtstreeks van Java overbracht, was niet voldoende uitgerust, zoodat de menschen uitgeput in de kolonie aankwamen.

De tegenzin, die in bepaalde kringen in de kolonie tegen den aanvoer van javaansche emigranten werd opgemerkt, kreeg daardoor nieuw voedsel, maar toen daarop een nieuwe regeling tot stand kwam, en de javaansche immigranten door tusschenkomst der Nederlandsche Handelmaatschappij aangeworven, via Amsterdam naar de kolonie werden overgevoerd, en betere en krachtiger elementen werden verkregen, kwam in die meening een kentering, zoodat thans iedereen in Suriname overtuigd zou wezen, dat de javaansche arbeider het gerust tegen den Britsch-Indiër kan opnemen.

De Javaan verricht wellicht op één dag niet evenveel als de Britsch-Indiër, maar blijft aan den arbeid, terwijl de laatste een groote voorliefde voor een verblijf in de hospitalen aan den dag legt, waar hij kosteloos moet worden gevoed en verpleegd.

De Javaan kan niet met de schop werken, werd wel eens beweerd. Spreker, heeft waargenomen, dat zulks op een vergissing berust, hetgeen ook later door den voorzitter der vergadering, den heer G. E. V. L van Zuylen werd beaamd, die als oud commandant der genietroepen in Indië den inlandschen sappeurs met goed gevolg de schop in de handen had gegeven.

Wat de vraag betreft, of de Javaan een factor is voor blijvende vestiging in de kolonie merkt spreker op, dat sedert 1894 nu eerst in Juni l. l. het eerste transport Javanen, ten getale van nog geen 100, naar Java terugkeerde.

De Javaan is om redenen, ook reeds in dit blad uiteengezet, tot nu toe niet te vinden geweest voor vestiging als vrijen landbouwer, maar gaat, na afloop van zijn contract gaarne een nieuwe verbintenis aan.

Spreker merkt op, dat nu, naar hij vernomen heeft, een proef zal worden genomen door den heer de Ruijter de Wildt, directeur van Marienburg, om een geheele javaansche desa in Suriname op te richten. Hij hoopt, dat deze proef moge slagen, opdat daardoor ook, evenals op Java reeds het geval is, de vrije arbeid in de kolonie zal kunnen worden in het leven geroepen, welke ook zijns inziens de meest gewenschte is. Spreker verwacht ook de beste uitkomsten van den, onlangs genomen maatregel om aan den wensch der Nederlandsche Handelmaatschappij gehoor te geven en deze te ontheffen van de, door haar verleende tusschenkomst bij de werving van javaansche immigranten en een speciaal persoon, den heer Wiersma, daarmee te belasten.

Nog enkele andere sprekers vroegen den inleider inlichtingen, welke door dezen bereidwillig werden verstrekt. In het volgend nummer van ons blad komen wij hierop terug.

Van vreemde Koloniën.

De inlandsche nijverheid in Tongkin. De heer Robert de Caix, van wiens hand een tijdje geleden brieven uit het Verre Oosten in het *Journal des Debats* werden opgenomen, behandelde daarin ook de inlandsche nijverheid in Tongkin en den invloed, die daarop door de aanraking met Westerlingen werd uitgeoefend.

Die invloed heeft op de verschillende takken van nijverheid niet dezelfde uitwerking gehad doch, bijvoorbeeld ten opzichte van de goudsmidskunst en van het borduurwerk zeer veel ten goede uitgericht. De tongkineesche goudsmid heeft zich door de westersche modellen laten inspireeren zonder de oude motieven prijs te geven, en werkt deze laatste zuiverder en meer volkomen uit, terwijl ook de uitvoering van het borduurwerk heel wat beter is dan te voren.

Om zich een eenigermate juist begrip te vormen van de conditiën, waaronder de inlandsche nijverheid werkt, kan men niet, zooals de meeste toeristen schijnen te meenen, volstaan met een bezoek aan de winkeltjes en werkplaatsen der goudsmeden en borduurwerkers, doch moet men in de dorpen gaan der koperslagers, pottenbakkers, papierfabriekanten, waar heele gemeenschappen zich met de vervaardiging van eenzelfde product onledig houden rondom de pagode van den genius der vereeniging of om het altaar gewijd aan de ziel van eenigen legendarischen werkman.

De inlandsche nijverheid is in de eerste plaats huisvlijt. Bij de pottenhakkers is de vader bij de draaischijf, terwijl zijn vrouw of zijn kinderen de ballen potaarde gereed maken. Elk koperslagershuisgezin heeft zijn oven: de vader en zijn zonen kijken allen toe bij het smelten der, van de Chineezen op de markt opgekochte stukken oud koper, maken de vormen klaar, gieten of kloppen de borden, gongs of met beeldjes versierde reukvaten. In het dorp, waar papier vervaardigd wordt, ziet men, terwijl de man de boomschors onder den stamper fijn wrijft, de vrouw onophoudelijk een van riet vervaardigde mat in het bad doopen, waarin de papmassa drijft. Op de mat zet zich een dunne laag van slijmerig vocht vast, dat gedroogd zijnde tot een blad papier wordt. De meisjes en jongens laten die bladen op den wand van een, heel zachtjes met padistroo gestookten aarden oven drogen, of leggen de schors te rotten in kleine, stinkende plassen: de annamitische industrie bekommert zich niet om onreinheid en de reukzintuigen zijn ginds nog al lui uitgevallen.

Bij de wevers zijn het wederom de kinderen, die, tusschen twee spelletjes in, hun medewerking aan den arbeid van het huisgezin verleenen, door den draad om den haspel te winden en zoo meer. En deze hulpkrachten, die niet behoeven te worden betaald, maken het zoo moeilijk uit te maken, wat een product van inlandsch fabrikaat eigenlijk wel moet kosten. Den inlandschen werkman zelf kan dat niet schelen. Hij is tevreden, wanneer hij genoeg heeft voor zich en zijn gezin om van te leven en houdt den Europeaan, die den kostenden prijs van eenig, door hem vervaardigd artikel, voor hem zou willen uitrekenen, voor een goedaardigen gek, òf voor iemand van de belasting. En is dit laatste het geval dan zou, meent de heer de Caix, een Normandiër zelfs het den Annamiet niet kunnen afwinnen in het geven van ontwijkende antwoorden.

Aan de, hierop door den schrijver om deze bewering te staven aangehaalde voorbeelden ontleenen wij, dat een zijdewever in drie dagen tijds een stuk zijde afwerkt, dat hij voor 8 piasters kan verkoopen, terwijl hij voor de grondstof 5.2 piasters betaalde. Van zijn verdiensten ad omstreeks 90 centen daags moet hij nu het onderhoud van zijn huisgezin bekostigen, hetgeen hem per dag op circa 50 cents komt te staan. De rest bespaart hij niet, doch geeft die in de eerste plaats uit aan medicijnen. Bij het minste of geringste, dat hem mankeert, loopt de Annamiet naar de chineesche apotheek. En verder wordt in den loop van een jaar nog vrij aardig wat aan eetfuifjes ter eere van de nagedachtenis der voorouders uitgegeven.

De kleine inlandsche industrieel staat dus financieel niet heel sterk, integendeel vrij zwak en toch gelooft de heer de Caix niet, dat de fabrieksnijverheid zich spoedig in Tongkin in de plaats der huisnijverheid zal stellen. Deze verricht daar wonderen. Zoo laat de lucifersfabriek te Vinh alle doosjes buiten de fabriek vervaardigen. Zij levert het hout, het papier en de lijm en betaalt dan aan de vrouwen, die tusschen de bedrijven van haar andere bezigheden of van de buurpraatjes door voor de inrichting werken, *11 cents* voor de 1000 gereed gemaakte doosjes.

Er zouden naar de meening van de Caix wel eens verrassingen kunnen zijn weggelegd voor die industrieën, welke zich in Tongkin zouden vestigen om er tegen de inlandsche nijverheid te concurreeren. Zij zouden misschien gedurende langen tijd met verlies moeten werken om de inlandsche concurrentie te dooden.

Het weerstandsvermogen der inlandsche industrie moet hoofdzakelijk gezocht worden in het behoudend karakter van de groote massa der verbruikers — een verschijnsel, dat ook in Engelsch-Indië werd opgemerkt, waar het handwerk in de weefkunst zich veertig jaren lang staande hield tegenover de fabrieksnijverheid en ook nu nog, wat de, bij de Hindoes zoo geliefde veelkleurige weefsels aangaat niet door deze werd vervangen — maar wat haar een, niet te onderschatten kracht verleent, is het gemis aan concurrentie in eigen boezem.

Aan een kort overzicht van de inlandsche industrie in het, aan Tongkin na verwante Cochin China ontleenen wij, dat in bijna alle takken van inlandsche nijverheid de arbeider niet met eigen kapitaal werkt, maar met dat der koopers, die bij het doen van bestellingen voorschot verleenen, iets wat ook in ons Indië nog al reçu is. In Indo-China wordt daardoor verkregen, dat er geen overproductie is en geen prijsverlaging ten gevolge van concurrentie.

In tegenstelling eenigszins met het vorenstaande zij hier gewezen op een tak van inlandsche kunstnijverheid in Cochin China, die na een tijdperk van bloei thans kwijnend is, evenals dit het geval is met de kunstnijverheid in ons Indië.

Wij hebben hier de kopersmidskunst op het oog, die zich sedert de regeering van Gialong (1720—1750) tot een nationale industrie opwerkte en nu nog, met name te Choquan in de nabijheid van Saigon, een kwijnend bestaan voortsleept in een hoogst primitieve omgeving: een, aan drie zijden open schuurtje, en onder het dak een oven, waarin het vuur door een inlandsche blaasbalg wordt aangewakkerd; een kleine aardophooging, waar de vormen worden verwarmd; en vormen van gebakken aarde her en der over den grond verspreid.

Vroeger betrokken de kopersmeden de ruwe grondstof uit Annam, maar ze vereeren nu de chineesche opkoopers van oud roest en zoo voort met hunne klandizie, waaruit de verklaring is te vinden van het veelvuldig verdwijnen van kranen en andere, van koper vervaardigde voorwerpen in de huizen der europeesche ingezetenen.

De vormen worden van leem vervaardigd, vermengd met stukken van rijstzakken of met fijn gestooten houtskool en zijdepapier. Gewoonlijk wordt elke vorm, behalve die voor half-bolvormige voorwerpen na het gieten vernietigd. Voor ornamentsstukken, als reukvaten, kandelaars, sirih- en tabaksdoozen, enz. past de Annamiet het procédé van de *fonte à cire perdu* toe. De kleinere voorwerpen worden uit de plaat geslagen.

* * *

Koloniaal budget in Frankrijk. Ten laste van dit budget komen, zooals men weten zal, de gemeenschappelijke uitgaven, de subsidiën van het moederland, de militaire uitgaven en de uitgaven voor de gedeporteerden en andere gestraften. De budgetcommissie heeft op de door de regeering voorgestelde uitgaven een bedrag van 1.088.422 franken afgedongen, zoodat de door haar goedgekeurde uitgaven een totaal bedrag van 109.269.275 franken uitmaken. De militaire uitgaven, die Frankrijk in tegenstelling met een andere koloniale mogendheid, zoo niet geheel dan toch grootendeels voor zijne rekening meent te moeten nemen, vertegenwoordigen een sommetje van niet minder dan 91.114.184 franken, terwijl de door enkele koloniën uit dezen hoofde te betalen bijdragen niet meer dan ruim 13 millioen franken beloopen.

* * *

Duitsch-Zuidwest-Afrika. Er heerschte droogte, dientengevolge ellende en als gevolg daarvan weer ontevredenheid in het land. Het begon onder de Bondelsswarts in de buurt van Warmbad te spannen en men achtte het oirbaar om te trachten die luitjes te ontwapenen. De geweren inleveren, om die te laten registreeren, luidde kort en bondig de order. Maar de Bondelsswarts begrepen wat er achter die registratie zat en vertikten het om hun geweren af te geven, met de kans de oude trouwe spuiten nimmer meer terug te zien. „Teufel noch mal", viel nijdig de commandant van Warmbad uit en toog er met zijn mennekes op uit om dien „verfluchten Kerls" de ooren te wasschen. Bij de kraal van het hoofd der Bondelsswarts gekomen, werd dit ontboden. De man kwam, maar had geen ooren naar den herhaalden last om zijn lieden te bevelen hun geweren in te leveren. Dat was te veel voor den „schneidigen" commandant van Warmbad. Zou hij de beleediging, zijner uniform aangedaan door de weigering van dien zwarte om een door hem gegeven last op te volgen, ongewroken laten? Dat nimmer. Een schot knalt en doodelijk getroffen valt het hoofd der Bondelsswarts neêr, — het sein voor zijne getrouwen om zich op de kleine duitsche schaar te werpen en die bijna geheel in de pan te hakken — het begin van den algemeenen opstand in de buurt van Warmbad.

Zoo ongeveer moet, blijkens de berichten in verschillende bladen, het verloop zijn geweest der voorvallen, die tot den huidigen opstand in Duitsch Zuidwest Afrika leidden. Onoordeelkundig optreden zal dan ook hier waarschijnlijk oorzaak zijn geweest van den vrij hachelijken toestand, dien de kolonie op het oogenblik doormaakt.

Niet voor het eerst evenwel. Wij herinneren slechts aan den dreigenden opstand der Hereros in 1897, die een oogenblik de hoofdstad Windhoek in gevaar bracht en daarmee aan de kolonie den dienst bewees, dat met haastigen spoed de eerste spoorweg, van Swakopmund naar Windhoek, werd aangelegd.

Of Keetmanshoop, een vrij groote militaire post, die op het oogenblik bedreigd wordt, nu ook binnenkort de voorgenomen verbinding tusschen Angra Pequena en Johannesburg zal zien tot stand komen? Wij betwijfelen het. De duitsche Rijksdag heeft zich in 1897, bij het door den heer von Richthofen gestelde fait accompli van den aangevangen spoorwegaanleg neergelegd, maar zijn bekomst er van gekregen, toen bleek, dat die aanleg geen 5, zooals hem voorgerekend was, maar volle 18 millioen marken kostte.

* * *

Britsch Noord Borneo. Deelden we onlangs reeds het ongunstige oordeel van den heer Alleyne Ireland over dit engelsch protectoraat mede, ook de engelsche consul Hewlett te Broenei laat zich verre van gunstig over het land uit. De handel van Broenei is, ten gevolge van den onbevredigenden staat van zaken onder het sultansbestuur, achteruit gegaan, waardoor eenige winkels moesten worden gesloten, terwijl vele lieden zich elders op het eiland vestigden. De uitvoer van sago, het stapelproduct, is verminderd tengevolge van de gewone krachten, die zich in een stervenden inlandschen staat doen gevoelen. De totale waarde van in- en uitvoer van Britsch Noord Borneo over het afgeloopen jaar bedroeg 7 mill. dollars, terwijl de algemeene handel van het zooveel kleinere, meer voorspoedige Serawak een totaal van 15½ mill. dollars bereikte. In den loop van het vorige jaar werd het invoerrecht op rijst in Britsch Noord Borneo afgeschaft, maar nog viel, volgens den heer Hewlett, een vergelijking tusschen de daar en in andere engelsche koloniën geldende tarieven zeer ten nadeele van Britsch Noord Borneo uit.

* * *

Koloniaal onderwijs in Frankrijk. Hoewel dit onderwerp niet rechtstreeks onder deze rubriek behoort is het toch middellijk daartoe te brengen. In Frankrijk, en wel te Marseille, Lyon, Bordeaux en Nancy worden cursussen gehouden, waar jongelieden, die iets meer van de koloniën wenschen te weten hunne weetgierigheid kunnen bevredigen.

Opdat men zich een oordeel kunne vormen van geest en zoo voort, welke bij die cursussen voorzitten, willen wij hieronder een kort overzicht laten volgen van het programma van den, door de Kamer van Koophandel te Lyon ingestelden cursus.

De vakken, waarin voordrachten worden gehouden, zijn: koloniale hygiène en climatologie; koloniale geschiedenis en aardrijkskunde; koloniale cultures en voortbrengselen; het chineesch en de Chineezen; koloniale huishoudkunde en wetgeving; het arabisch.

Dat men zich niet tot de kennis der eigen koloniën en protectoraten wenscht te bepalen blijkt b.v. uit het programma voor het tweede der hiervoren genoemde vakken. De heer M. Zimmermann zal het in den, door hem te geven cursus in koloniale geschiedenis en aardrijkskunde hebben over: het Verre Oosten in het algemeen en een historisch overzicht der betrekkingen tusschen Europa en het Verre Oosten; de rivaliteit tusschen Engelschen en Franschen in Indo-China; China en Japan; de Russen in het Verre Oosten; de Hollanders op de Soenda-eilanden; de Amerikanen op de Filippijnen; de Duitschers in het Verre Oosten; fransche kolonisatie onder het oude régime; algemeene vraagstukken betreffende de hedendaagsche fransche kolonisatie; het engelsch koloniaal rijk; een speciale studie van Madagascar.

De cursussen zijn openbaar en toegankelijk voor twee categorieën: ingeschreven en vrije toehoorders, waaronder ook dames zich mogen bevinden. Voor de ingeschreven toehoorders zijn plaatsen gereserveerd. Zij moeten aanteekeningen maken en de lessen nauwgezet volgen, hetgeen wordt uitgewezen door een certificaat, dat hun op het einde van het jaar door den president van de Kamer van Koophandel te Lyon wordt uitgereikt en hun recht geeft mêe te dingen naar de, door die Kamer ingestelde of door den minister van Koophandel te harer beschikking gestelde reisbeurzen. Bovendien geeft dat certificaat eenige voorrechten aan de betrokkenen voor plaatsing bij den administratieven dienst in Indo-China. De ingeschreven toehoorders betalen 5 franken per cursus. Men kan zich niet voor minder dan twee cursussen laten inschrijven, doch erlangt daarmee het recht om de lessen te volgen in de moderne talen, welker kennis noodig is voor de koloniale loopbaan. De volbrachte achttienjarige leeftijd en de fransche nationaliteit worden voor de toelating vereischt.

Boekaankondiging.

Ter bespreking in ons blad ontvingen wij het eerste deeltje van een *Aardrijkskundig Leerboek* **Nederlandsch Indië** uitgegeven te Groningen bij *J. B. Wolters*, geschreven door *J. L. Hooftman* en *K. G. Houwen* hoofden van scholen te 's-Gravenhage en geïllustreerd door *W. K. de Bruin*, onderwijzer te 's-Gravenhage.

In dat eerste deeltje wordt de reis naar de Oost behandeld en wij kunnen gerust zeggen, dat dit geschied is op zeer onderhoudende en voor de jeugdige lezers nuttige wijze. Toen onlangs in ons blad over leer- en leesboekjes van Oost- en West-Indische land- en volkenkunde werd gesproken, werd de opmerking gemaakt, dat als die boekjes goed zijn, ook de ouderen daarvan profiteeren; spreekt het kind te huis er over, dan nemen vader of moeder, broers of zusters het allicht in handen en is het ook voor hun goede lectuur; te oordeelen naar het eerste deeltje kunnen ook zij er, zonder verveling veel nuttigs uit leeren.

Wij begrijpen, dat het voor schrijvers moeielijk is, precies nauwkeurige bronnen te vinden voor zaken, waarvan de persoonlijke kennis hen ontbreekt en toch moet men bij het maken van een leerboek voorzichtig zijn en, al is het ook in bijzaken, der jeugd geen minder juiste indrukken geven. Dit kwam bij ons op, toen wij lazen, wat op blz. 72 wordt gezegd van de Panama-kanaal-plannen en hunne uitvoering.

Met belangstelling zien wij het tweede deeltje te gemoet!

Bij de firma *G. Kolff en Co.* te Bandoeng zal worden uitgegeven een **Nederlandsch Tijdschrift voor den Inlander,** dat elke maand uitkomt en den naam zal dragen van **Insulinde**.

Het zal toevertrouwd zijn aan de redactie der heeren *B. J. Visscher* en *Th. J. A. Hilgers*, dezelfden, die het leerboek **De Nederlandsche Taal** hebben geschreven, dat gretig door vele Inlanders, die de Nederlandsche taal willen leeren, wordt gebruikt.

De prijs is f 3.— per halfjaar.

Uit het ons toegezonden prospectus nemen wij het volgende over:

In overleg met de beide redacteuren zullen in elke aflevering de volgende rubrieken worden opgenomen:

I. Lectuur (= lessen, om door de abonnés te worden gelezen).

II. Beantwoorde Opgaven.

In deze opgaven worden de stijlopgaven uit de vorige aflevering door de redactie zelf beantwoord, opdat de abonnés hun werk daarmee kunnen vergelijken.

III. Nieuwe Opgaven.

Deze worden door de abonnés thuis gemaakt; het werk wordt *niet* opgezonden naar de redactie, omdat deze onmogelijk al het werk kan nazien.

De opgaven betreffen: moeielijke woorden, werkelijke en figuurlijke beteekenis van woorden, tegenstellingen, synoniemen, spreekwijzen en uitdrukkingen, bastaard- en vreemde woorden, omzettingen van den bedrijvenden in den lijdenden vorm (en omgekeerd), invullingen, enz.

IV. Grammatica of *Spraakleer.*

De hoofdzaken hiervan worden geregeld behandeld, en — zoo mogelijk — worden ook hierover oefeningen gegeven.

V. Correspondentie (= Briefwisseling) *en Vragenbus.*

Alle brieven en vragen der abonnés worden in deze afdeeling beantwoord.

VI. Wetenschap en Kunst.

In deze afdeeling geeft de redactie in eenvoudige taal opstellen over landbouw, veeteelt, nijverheid, kunst, natuurkunde, enz. enz., waarbij steeds zal gelet worden op de praktische belangen van den Inlander. Ook hier zullen verklarende aanteekeningen van de Redactie worden gegeven.

De bedoeling is dus niet alleen, den Inlander in de gelegenheid te stellen de *Hollandsche Taal* te onderhouden en te bestudeeren, maar tevens om zijn kennis op elk gebied uit te breiden.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften voor Oost- en West-Indië.

Tijdschr. voor het Binnenlandsch Bestuur. October 1903.

Eerste jaarverslag der Bandjernegarasche Hulp-, Spaar- en Landbouwcredietbank. — Nota in zake de samenstelling van den voorloopigen leiddraad voor het onderzoek naar de oorzaken van de mindere welvaart der bevolking op Java en Madoera (voorlaatste alinea der circulaire v/d eersten gouv. Secretaris d. d. 30 Maart 1903 no. 1079) door P. J. F. van Heutsz. — Een reorganisatie van het binnenlandsch bestuur door C. A. van Affelen van Saemsfoort. — Het „vee gedeelte" uit het verslag der Waters- en voedingsnoodcommissie in de residentie Semarang door J. B. Leon. — Nabereiding van gouvernements Liberia koffie door Ch. Mac Gillavry. — Berichten en mededeelingen van de nederlandsch-indische vereeniging „Oost en West". — Varia. — Vragenbord.

Lichtstralen. 9e jaarg. (1903). No. 6.

Jonkvr. de la Bassecour Caan: een mosterdzaadje, dat een boom werd (met platen). [Behandelt het werk van Joh. van der Steur in Indië].

Het Nederlandsche Zeewezen. Nov. 1903.

Sabang-baai en Poeloe Weh (met platen en kaartje).

Maandbericht van het Ned. Zendel. Genootschap. Nov. 1903.

Geldelijke zorgen. — Verslag omtrent den werkkring Swaroe, Malang over het jaar 1902. — Uit het verslag aangaande den werkkring Sĕgeran 1902. — Sciopticonplaten. — Posso. 16 Afbeeldingen met beschrijving.

De Indische Mercuur. 10 Nov. 1903. No. 45.

P. W. Janssen (met portret). — De ziekteverschijnselen van de cacaoplant in Suriname. — Uit de oude doos. Iets uit de gedenkschriften van een kwajongen [Steven van der Haghen]. (Vervolg). — Nederlandsch-Indië ter tentoonstelling te Osaka. — Uit consulaire Verslagen. Calcutta (vervolg). Verslagen van Maatschappijen. — Enz.

Verzending O.-I. Mail.

VOOR DEN HAAG.

Amsterdam, Nederl.,	20 Nov.	4 Dec.	11.30 's av.
Rotterdam, Lloyd,	15 „	29 Nov.	11.30 's av.
Genua, Nederland,	17 „	1 Dec.	9.15 's av.

(Suppletoire verzending den dag volgende op den aangegeven maildag te 5.5 's morgens.)

Marseille, Lloyd,		24 Nov.	7.45 vm.
Marseille, Fr. dienst,	14 Nov.	28 „	7.45 vm.
Brindisi, Eng. dienst,	20 „	4 Dec.	1.—mid.
Napels, Duits. dienst,		23 Nov.	9.45 's av.

Via Marseille: Suppletoire verzending van brieven, briefkaarten en aangeteekende stukken den dag volgende op den aangegeven maildag te 7.45 vm.

Via Napels: Suppletoire verzending den dag, volgende op den aangegeven maildag te 12 uur, doch de aansluiting op het vertrek der booten is daarvan niet verzekerd.

MAIL SURINAME.

St. Nazaire. Fr.,		8 Dec.	7.45 vm.
Amsterdam, Nederl.,	14 „	28 Nov.	11.20 's av.
Southampton, Eng.,	10 „	24 „	11,30 's av.

MAIL CURAÇAO.

Via Genua den 2n van elke maand, alleen op verzoek.
Elken Dinsdag en Vrijdag 7.20 's av. via Southampton en Queenstown en New-York.

MAIL CONGO.

Antwerpen den 15n en laatsten van elke maand 7,20 's av.
Lissabon den 8n en den 18n van elke maand 8.19 m.